

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

165. koosolek.

9. juulil 1931.

Sisu:

1. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Saare küsimisele maal asuvate kinnisvarade maksustamise asjus.
2. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Saare küsimisele põllutööliste palgaraamatute pidamise asjas ja Vabariigi Valitsuse seisukoha kohta J. Saare ja J. Fuks'i poolt esitatud põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse kaotamise seaduse suhtes.
3. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — III lugemisel.
4. Järgmise koosoleku määramine.
5. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.
6. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

Koosoleku avab teine abiesimees R. Penno kell 10.24 min.

Sekretäri kohal sekretär A. Schulbach.

1. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Saare küsimisele maal asuvate kinnisvarade maksustamise asjus.

Juhataja: Sõnasooijaid ei ole.

2. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Saare küsimisele põllutööliste palgaraamatute pidamise asjas ja Vabariigi Valitsuse seisukoha kohta J. Saare ja J. Fuks'i poolt esitatud põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse kaotamise seaduse suhtes.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Vabariigi Valitsuse ülesandel on mul au rkl. Saare küsimistele vastata järgmist:

1. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse (RT 102 — 1921) § 5 põhjal peab põllutöölisele välja antama palgaraamat, kuhu üles märgitakse üle ehk alla normi tehtud tööd ja väljamaksetud palgasummad rahas või natuuras.

Sama paragrahvi märkus 2 ütleb, et palgaraamatu kava kinnitatakse töö- ja hoolekande-, nüüd seega Hariduse- ja sotsiaalministri poolt.

Samasugune kord oli ette nähtud ka aasta varemalt väljaantud seaduses.

Nende seaduste kohaselt on meil juba enam kui 10 aastat maksmas seaduslikus korras kinnitatud põllutööliste palgaraamatu kava.

Käesoleval aastal töötati see kava ümber, asetades end. Vene mõõtude asemele praegumaksvad meetermõõdud, ja kuulutati uuesti välja Riigi Teatajas. Miskisuguseid teisi muudatusi ega määrusi maksma pandud ei ole.

Kas see palgaraamat on maksev ka karjaste kohta, selgub eeltähendatud seadusest.

2. Karistuste suhtes on kord ette nähtud samas seaduses, ja sünnib see nimelt rahukogu nuhtlusseaduse § 29 põhjal kohtu korras, mitte Vabariigi Valitsuse ega Hariduse- ja sotsiaalministri poolt.

3. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse (RT 102 — 1921) kaotamist praegusel silmapilgul ei pea Vabariigi Valitsus otstarbekohaseks, sest selle seadusega on lahendatud hulk küsimusi põllutööliste ja tööandjate vahekorras, milliste suhtes pole kohane jätta või tekitada tühja kohta.

Nende küsimuste ajakohaseks lahendamiseks on praegu eeltööd käsil, ja kui nende tulemusena tänavu sügisel vasta- vade eelnõud jõuavad Riigikogusse, siis onoleb muidugi Riigikogust, kas ja millal ta need vastu võtab ja eeltähendatud seaduse kaotab.

3. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Lep s.

Juhataja: (Hulgalised vahel h ü ü d e d.) Palun rahu! Selle seaduse eelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Aruandja A. Lep s: Ma teen Riigikogule teatavaks, et käesolev seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud.

Pealkirivõetakse vastu ühes redaktsioonide parandustega.

(§ 1.)

Juhataja: Rkl. Penno kordab oma II lugemisel tehtud paranduse-ettepanekuid:

§ 1 p. 7 välja jätta;

§ 1 viimne lõige täiendada järgmise kõrvallausega: „mil endine põhikiri oma maksvuse kaotab“;

§ 1 p. 8 redigeerida järgmiselt: „8) seltsi põhikirja erandeid üldistest maksvatest seadustest ei võeta;“;

juurde võtta uus p. 10: „krediitselfts annab laenusid kuni 50% hinnatud kinnisvara väärtusest.“.

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Ma olen nende ettepanekute vastu põhjustel, mis II lugemisel ette tõin.

R. Penno ettepanekud lükatakse tagasi.

§§ 1—3 võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega.

Juhataja: Rkl. Penno kordab oma II lugemisel tehtud ettepanekut,

täiendada käesolevat seaduseelnõu uue § 4: „§ 4. Seltsi likvideerimise korral lähevad End. Eestimaa mõisnikkude krediitselftsi ja End. Liivimaa mõisnikkude krediitselftsilt saadud varandused Eesti Maapan-gale.“

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Likvideerimise kord on põhikirjas ette nähtud, nii et selleks ei ole tarvidust seda parandust vastu võtta.

R. Penno ettepanek lükatakse tagasi.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga redaktsiooni komisjoni andmata.

O. Köster (isikl. asj.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Isiklisis asjus sõna võttes pean tähendama, et poliitilisel inimesel peab olema paks nahk, aga on siiski asju, mida välja kannatada ei jõua. Põllumeeste kogude häälekandja on toonud kirjelduse krediitkassa seaduse vaieluste juures minu kõnest, kus ma rääkisin maapanga asjast ja härra Lehtman'ist, ja tähendasin, et härra Lehtman kommertspanga juhatusest tegelikult osa ei ole võtnud, ja et tehakse meeleolu selleks, et valitsus Lehtman'i vabastaks. Siis kirjutab tähendatud häälekandja, et põllumeeste hulgast hüütakse tormiliselt: Ärge valetage! Kommertspanga protokolliraamatus seisavad protokollidel Lehtman'i allkirjad. Endine minister julgeb nii siin valetada! Häbi võiks olla!

Mina pean uusi andmeid saades tähendama, et nendes protokolliraamatutes Lehtman'i allkirja ei ole, ja seepärast iseloomustavad need vahelhüüded just kõige paremini neid vahelhüüdjaid valetajatena. Edasi öeldakse, et olid tormilised

vahelhüüded. Need just on tunnistused põllumeeste kogude halvast südametunnistusest.

4. Järgmise koosoleku määramine.

Juhataja: Juhatuselt on ettepanek korra kohta,

pidada järgmine Riigikogu koosolek täna kell 5 p. l., päevakorda võttes need seaduseelnõud, mis praeguses päevakorras on, alates punkt 4. kuni viimseni.

Kui mõni seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võetakse, siis Riigikogu soovi kohaselt juhatus hoolitseb selle eest, et need vastavalt tahapoole paigutatakse, et esimesel lugemisel olevad seaduseelnõud eespool oleksid ja teised nende järel.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba eile eriti paistis mulle silma, et miskipärast on parandusemaksu seadus, mis II lugemisel, paigutatud I lugemisel olevate seaduste taha. Meil pole enne seda praksist olnud. Mina mäletan, et paar päeva tagasi oli ettepanek, et enne seadused II ja III lugemisel läbi võtta ja alles siis minna ülejäävate juurde. Kuna minu teada on parandusemaksu küsimus rutuline küsimus, mida vist härrad Riigikogu liikmed keegi eitada ei saa. Seepärast ei oleks põhjust erilist korda luua ja parandusemaksu muutmise seadust asetada viimaseks päevakorra-punktiks. Ma teen ettepaneku,

võtta parandusmaksu muutmise seadus, mis kiire iseloomuga ja samuti II lugemisel, nende seaduste ette, mis I lugemisel.

J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud! Ma vaidlen härra Kuris'e ettepaneku vastu ja nimelt sellepärast, et need seadused, mis täna päevakorras, on kõik rutulised ja tulevad kõik vastu võtta kas täna või homme. Teie ise ütlesite, et teie ei takista nende vastuvõtmist, ja kui teie sõna peate, siis meie nad ka vastu võtame. See on üks motiiv; teine motiiv on see, et Riigikogu ise asus eila sellele seisukohale, et enne tulevad läbi võtta need seadused, mis I lugemisel. Eila tegi Riigikogu vastava muudatuse päevakorras ning asetas need seadused, mis I lugemisel, etteotsa. Minu arvates juhatus tegi õiglaselt, kui ta, arvestades Riigikogu enese põhimõtte-liku otsusega, tänase päevakorra sel kujul kokku seadis.

R. Kuris'e ettepanek lükatakse tagasi.

Juhatusel ettepanek võetakse vastu.

5. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Holberg.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Leps.

M. Juhkam: Härrad Riigikogu liikmed! Seaduseelnõude seerias, mida meie nähtavasti enne laialiminekut veel vastu võtma peame, on arutamiselolev seadus oma tähtsuse ja ulatuse poolest palju suurem, kui ükski teine. Ta on ühtlasi ka palju kardetavam kui ükski teine. Kui võrrelda näiteks põllutöökoja seadust krediitseltsi korraldamise seadusega, siis on terve avalikkuse poolt rõhutatud, et ka krediitseltsi seadus on poliitiline seadus. Aga kui koalitsioon ja valitsus krediitseltsi seaduse juures tõepoolest mõtlevad teha seda, mida komisjonis rõhutasid nii aruandja kui valitsuse esindaja, nimelt et valitsus krediitseltsiga midagi ei riskeeri, et ühtki penni riigikassast krediitseltsile ei anta, siis on see asi võrdlemisi lihtne. Siis krediitselts arvatavasti likvideeritakse, ja asi on korras. Kui aga hakatakse raha ja garantiisid andma, siis jõuame veel sõna võtta. Nii et oma tähtsuse ja ulatuse poolest ei saa põllutöökoja ja vastuvõetud seadust võrrelda. Ehk kui võrdleme seadust teistega, see on 8-tunnilise tööpäeva ja käitiste seadustega, siis pean tähendama, et komisjonis mõlemaid neid seadusi, eriti aga viimast, on tugevasti parandatud, nii tugevasti, et käitiste seadust on isegi raske ära tunda. Pahem tiib, kes neid kaitses, pidi tegema suuri järeleandmisi. Nähtavasti seepärast, et muidu lootust ei olnud neid läbi viia. Tagasi tulles põllutöökoja seaduse juurde pean ütleva, et komisjon siin ühtki põhimõttelikku parandust vastu ei võtnud, ja seadus esitati Riigikogule oluliselt muutmata. (Vahelhüüed.) Jah, tehnilisi parandusi on vastasrind ka seal teinud palju, aga põhimõttelikud parandused hääletati kõik maha. See on tõsiasi, mille juures meil väga palju peatudagi ei maksa. Ja just sellepärast ja ainult sellepärast, et minu kindla veene järgi põllutöökoja seadus oma tähtsuse ja ulatuse poolest suurem on kui kõik need teised, mõtlesin ma selle juures veidi peatuda.

Mööda minnes pean aga ütleva, et kui vastasrind on võidelnud ja vaieldnud seni põllutöökoja seaduse ja krediitseltsi seaduse vastu, siis on meile suureks abiks olnud avalikkus, mis seni seda võitlust toetanud on, ja avalikkuse toetamise tähtsust ei tule ala hinnata. (Vahelhüüed.) Vastu võetakse need seaduseelnõud ringnaga, sellepärast et nende poolt on üle 50 hääle. (Vahelhüüed.) Ma ei ole kõnelenud mingist ühe inimese kirjutusest

ega ainult ühe lehe kirjutusest, vaid sootu millegist muust.

Ma oleksin aga härra Põllutööministri vastu ülekohtune, kui ma enne, kui otse asja juurde tulnuna, mitte lühidalt ei peatuks härra Põllutööministri kõne juures, mis oli mitmetpidi õige tähelepanuväärne. Kõigepealt torkas mulle silma, et Riigivanema viimase esinemise ja Põllutööministri kõne vahel oli nii mõndagi ühist. Aga mulle tundus, et niisama vähe kui Riigivanema retoorilised ja stiiliilustused suutsid päästa ja parandada krediitseltsi halba ehitust, niisama... (Vahelhüüed.) vähe andis juurde ja selgitas härra Põllutööministri kõne põllutöökoja seadust. Ja kahtlemata oli härra minister oma kõnes parem erakonna mehena kui ministrina. Härra minister polemiseeris muu seas minu parteikaaslase Kalbus'ega selle üle, kas on inimesi, kes põllutöökoja seaduse põhjal makse maksavad, aga põllutöökotta ei pääse, ja härra minister katsus näidata, et neid ei olewat. Härra minister kinnitas, et härra Kalbus eksib. Pean aga ütleva, et kui siin keegi eksib, siis härra minister, aga mitte härra Kalbus. Kui härra minister oleks kuulnud valitsuse esindaja kõiki seletusi komisjonis, siis ei oleks ta seda juttu ajanud. Valitsuse esindajad üldkomisjonis rõhutasid selge sõnaga, et kodanik, kes valimise nimekirjast välja jäänud, peab kojale maksma, aga valimisest osa võtta ta ei saa. Ja teiseks seletas üks valitsuse esindaja seadust nii, et need maapidajad, kelle maa on suurem kui 5 ha põllumajanduslikku maad, aga kelle maa koosneb kahest või rohkem tükist, maksavad ka maksu, aga valimistest osa võtta ei saa. (Vahelhüüed.) Selle seletuse andis Kohtuja siseministeeriumi esindaja härra Selter. Seletusega ühines ka aruandja, ning komisjoni enamus selle vastu ei vaieldud. (Vahelhüüed.) No võib-olla annate nüüd teistsugused seletused, aga seni ei ole seda tehtud. (Vahelhüüed.)

Edasi tähendas härra minister, et põhjus, mispärast keskerakonnad selle seaduse vastu vaidlevad, olevat keskerakondade hirm selle seaduse ees. (Vahelhüüed.) Härra esimees, nende erajutuajamiste juurde tuleme hiljem veel tagasi ja võib-olla lubatakse mulle peatuda ka nende juures. Ma ei räägi muidugi kõikide keskerakondade nimel, ega ei tea, kui suur hirm neil on, aga oma parteikaaslaste kohta pean küll ütleva, et kui asi ei oleks nii tõsine, siis võiksime selle väite juures ainult naerda. Kui meid asja peale vaataksime praegu parteipoliitiliselt, siis midagi muud soovida ei ole, kui — õnn kaasa! Jätkaku valitsus selles sihis võimalikult kaua, ning midagi paremat ei olegi soovida. Aga kahjuks on olukord

liiga tõsine, ja mina ei ole olnud kunagi parteifanaatiker. Härra ministri kõnes ei puudunud ka käegakatsutavad vastolud. Härra minister katsus seletada, et neid maapidajaid, kellel alla 5 ha põllumajanduslikku maad ja kes elatavad endid põllumajandusest, et neid olevat ainult üksikud. Komisjonis aga näidati, et sellest juttugi ei saa olla. Ühed kõnelesid 45.000, teised — 30.000 inimesest. (V a h e l h ü ü e.) Ja mõni lause edasi seletas minister, et juurdelõigete palveid olevat tal kümned tuhanded. (V a h e l h ü ü e.) Aga see kõneleb ka selle poolt, et neid inimesi, kellel alla 5 ha maad, ei ole üksikuid. Nende peatuluallikaks on maapidamine, seepärast võitlevad nad selle eest, et nende maalapid veidi suuremad oleksid.

Üldkomisjonis tehti suuri jõupingutusi, et koalitsiooni 5 ha surnud punktilt nihutada veidi allapoole ja võtta selle asemele veidi õiglasem põhimõte. Pakuti korduvalt 5 ha asemele „kelle pea sissetulekuallikaks on põllutöö“. (V a h e l h ü ü e.)

Minister katsus seletada, et sisult alla 5 ha põllumajanduslikku maad, ja vormel „kelle pea sissetulekuallikaks on põllutöö“ on üks ja sama, ja ainult lihtsuse pärast tulevat võtta 5 ha maad. Üldkomisjonis näidati, et mõiste „põllumajanduslikult kasutatav maa“ on meie seaduseandluses täitsa tundmata. Sellepärast vaevalt saab siin kõnelda lihtsusest. Mulle tundub, et seada kokku nende isikute nimekirju, kelle pea sissetulekuallikaks on põllupidamine, on peaaegu sama lihtne, kui seada kokku nimekirju nende kohta, kellel on vähemalt 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad. Muu seas pean siin ütleva, et kui räägitakse 5 ha põllumajanduslikult kasutatavast maast, siis nende talude keskmine suurus on 7—8 ha.

Härra minister seletas, et asutuste ja organisatsioonide esindajad üldkomisjonis ei olevat rääkinud midagi jalustrabavat. (V a h e l h ü ü e.) Eile kõneldi siin kõvadest peadest. Ma katsun asja iseloomutada viisakamalt ja pean kõnelema siis kõvadest närvidest. (V a h e l h ü ü e.) Kõik see, mis kõnelesid asutuste esindajad üldkomisjonis, ei ole midagi muud, kui terav, lõikav arvustus. Kui öeldakse, et seal ei olnud midagi rabavat, siis neil, kes seda ütlevad, peavad olema väga kõvad närvid. (V a h e l h ü ü e.) Asutuste esindajad komisjonis rääkisid sootu teist keelt, kui härra Põllutööminister siin. Peasi, mis põllutöökoda meile toob, oli Põllutööministri arvates see, et siis saaksime koha, kus peegelduks kogu põllumajandus. Just selle juures peatusid ka organisatsioonide ja asutuste esindajad üldkomisjonis kõige pikemalt ja näitasid, et selle seaduseelnõu juures ei saa juttugi olla sellest, et siin ligikaudugi peegelduks kõik

põllumajandus, et siit on välja jäetud terved põllumajanduse harud, ja et siin vähematki katset selleks ei tehta, et kõike põllumajandust selle seaduse alla koondata. Väga huvitav on muu seas agronoomilise seltsi esindaja Mägi arvamine, ja mina veidi peatun selle juures: koda peaks koondama enda ümber kogu põllumajanduse tootjaskonna ja rajama enda töö parteipoliitiliselt erapooletule alusele. Kõigest sellest seisab aga arutuseleolev seaduseelnõu väga kaugel. Et kojalt oleks suurem kandepind, arvab tema, tuleks seadus vastu võtta võimalikult suuremas üksmeeles. — Et koja tulevik võib olla ainult siis kindlustatud, kui temal on suurem kandepind ja ta suuremas üksmeeles vastu võetakse, siis selleks ei ole koalitsioon ja seaduseelnõu autorid teinud kõigevähematki katset. Härra Põllutööminister küsis, kas seaduseelnõu arvustajad teadvat, kuidas on lugu kodadega mujal. Mina peaksin seadma ministrile vastuküsimuse: kas ministril on teada, kus mujal on kojad asutatud nii ja selleks otstarbeks, nagu kavatsetakse asutada siin. Minule tundub, et seaduseelnõu üksikasjade ja paragrahvide juures peatuda on asjata ja et paranduste tegemine siin veel vähem tagajärgi annab kui komisjonis. Asi on juba otsustatud. Mina juhiksin veel ainult tähelepanu § 3 punktidele 7 ja 8, mis näevad ette põllutöökodale äritegemise võimalused. Tõsi, need punktid on õige ebamäärased, nendest võib saada aru nii või teisiti. Läbirääkimistest üldkomisjonis ja aruandja seletustest ei jäänud kahtlust, et teatavatel aladel mõeldakse selle seaduse põhjal ka äri tegema hakata, näiteks elukindlustamise alal vaatamata sellele, et komisjonis tähelepanu juhiti, et see on kardetav ja nõuab suurt asjatundmist. (V a h e l h ü ü e.) P. 8 ütleb: edendab põllumajanduse alal teotsevate isikute elu ja varade kindlustamist. Samuti p. 7: edendab põllumajanduslikkude saaduste ning toodete kasutamist ja müügile toimetamist; oma esindajate kaudu töötab kaasa börsidel j.n.e. Kui selge sõnaga öeldakse, et äri tegema ei kavatseta hakata, siis on asi lihtsam ja ei maksa selle juures kauemini peatuda. Vastasel korral on see paragrahv väga kardetav. Kui põllutöökoda äritegevusele laskub, siis võib see lõppeda suure fiaskoga. Ja on teada, kes kahjud kannab.

Ma tähendasin, et härra Põllutööministri ja härra Riigivanema kõnedes oli mõndagi ühist. Kui härra Riigivanemal nõuti väljavaateid krediitseltsi tuleviku suhtes, siis juhatas härra Riigivanem seltsi juhatuse juurde. Härra Põllutööminister tähendas, et üheks põhjuseks asutada põllutöökoda on soov, selle läbi praegust majanduslikku kriisi lahendada.

See põhjendus on väga huvitav. Väga huvitav sellepärast, et paljude arvates praeguse väga sügava ja raske majandusliku kriisi lahendamine on parlamendi ja valitsuse ülesanne. Kõneleda, et põllutöökoda hakkab majanduslikku kriisi lahendama, tähendab, et meile käib see üle jõu, meie ei ole sellega hakkama saanud, sellepärast võtku põllutöökoda see ülesanne oma peale. (V a h e l h ü ü e.) Mul ei ole, härra minister, mingit tahet Teie kõnet valesti tõlgitseda. Ma kuulasin seda tähelepanelikult. märkisin üksikud laused üles, ja meie võime ka stenogramme vaadata. Liiga suured lootused põllutöökodadele tuleksid igatahes jätta. Paljudel meist on veel meeles põhjendused, millega asutati kaubandus-tööstuskoda. Ja siin peab jällegi ütleva, et kaubandus-tööstuskoja asutamist ei saa võrrelda selle koja asutamisega. Kaubandus-tööstuskoja seadusel oli ka väike poliitiline maik juures, aga öelda, et see oleks olnud poliitiline võitluselust, millega teisi ründama hakatakse, seda keegi ei julenud ja selleks ei olnud mingit alust. (V a h e l h ü ü e.) Jah, selle ründamise juurde ma veel tulen, ja ma mõtlen selle juures pikemalt peatuda.

Aga lootused kaubandus-tööstuskojale olid tol ajal ka väga suured. Kuid mulle näib, et nendes lootustes on juba väga ja väga paljud tõsiselt pettunud. Kas õigusega või mitte õigusega, aga paljud, (V a h e l h ü ü e.) kes kaubandus-tööstuskojale maksusid maksavad, need seal olla ei taha, kipuvad sealt välja ja tahavad uut koda. Nad ütlevad, et kaubandus-tööstuskoja vastu neil mingit huvi ei ole, et see nende huviseid ei kaitse, ja see kurtmine kestab juba kauemat aega. (V a h e l h ü ü e.) Ei keegi muu kui kaubandus-tööstuskoja nõukogu esimees ise on seletanud, et nende koda on osutunud väga bürokraatlikuks asutuseks. Huvitav veel, et valitsuse esindajad üldkomisjonis ei varjanudki oma viha kaubandus-tööstuskoja seisukohtade ja esindajate vastu ja vist suurelt osalt sellepärast, et kaubandus-tööstuskoja esindajate seisukohad käitiste seaduse kohta kaugelt lahku läksid valitsuse omadest.

Ma kõnelesin kõike seda selleks, et liiga suuri lootusi ka põllutöökodade peale panna ei maksa, ja kui seda tehakse, siis neil lootustes pettutakse. (V a h e l h ü ü e.) Katse vastaseid välja lüüa seletusega, et kõik need, kes on kavatsenud põllutöökodade vastased, on ka põllumeeste vastased, see on liiga lihtne abinõu. Seaduseelnõu arvestajaid see väide ei heiduta. (V a h e l h ü ü e.) Terve rea inimeste arvates võib küsimust korraldada väga mitmet viisi. Üldkomisjonis näidati, et välismaal mitmel pool on kodad tekkinud niiviisi, et on

alatud mitte ülevalt, vaid alt, et põllumeesteseltsid ja organisatsioonid on ühinenud ja neist ühingutest on saanud koda. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie teeksite vähemagi katse selles suunas, ja katsuksite leida teed, kuidas põllumajanduslikud organisatsioonid keskkoha või koja loomiseks, siis võiksite olla päris kindlad, et meie teile selles kõigiti kaasa aitaksime. Aga meie ei näe siin kõige vähematki katset. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Ma palun rahu!

M. J u h k a m: Meie näeme, et selle koja eest võitleb suur erakond, ja kui minult küsiti, kas mina poliitilist ründamist usun, siis ma ei mõtle sellest küsimisest kõrvale põigelda, vaid vastan otsekohe. Juba kauemat aega on meil kaks suuremat põllumeeste erakonda, (V a h e l h ü ü e.) nimelt põllumeeste kogud ja asunikude koondus. Võitlus nende kahe erakonna vahel on kestnud juba kauemat aega. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Ma palun rahu! Rkl-ed Kornell ja Tonkman, palun rahu!

M. J u h k a m: Põllumeeste kogude lootused, asunikke otsustavalt lüüa, on seni nurjunud. Asunikude sissepiiramine kestab juba vähemalt paar aastat. (V a h e l h ü ü e.) Härra Esimees, Teie tuletasite mulle meelde erajutuajamisi. Mul oleks suur kiusatus ka nende juurde tulla ja oma väidet ka nendega põhjendada. Aga et nii minul kui ka mõnel teisel meie inimestest... (V a h e l h ü ü e.) on teie inimestega veel viisakaid vahekordi, siis ei ole mul tahet neid lõpulikult rikkuda, ja seepärast lähen ma isiklikkudest jutuaajamistest mööda. Aga et teie praegu tahate asunikke kotta meelitada ja neid seal sisse piirata, see on avalik saladus, millest teab igast kahest inimesest teine. (V a h e l h ü ü e.) Koja plaan võis teil ennemgi valmis olla, seda keegi ei eita, aga praegu on teie arvates koda võitluseks asunikku vastu kui rusikas silma. (V a h e l h ü ü e.) Et keskerakondi otsustavalt lüüa, et neile kindrallahing anda, see on praeguse koalitsiooni esimene ja suurem ülesanne. Seda ütlen ma teile otsekohe ja avalikult. (V a h e l h ü ü e.) Ma seda kuulnud ei ole, et härra Strandman seda öelnud oleks. Härra Strandman ei ole eitanud, et temal isiklikult ei ole vahekorrad sotsialistidega kunagi liiga soojad olnud, aga et ta neid lüüa tahab, seda ei ole ma kunagi kuulnud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Strandman katsus lepitada erakondi, kes endi vahel teravas vastolus. Tal oli küllalt tegemist keskerakondadega ja parema tii-

vaga. (V a h e l h ü ü e.) Härra Gustavson'i otsekohestust ma igatahes hindan, ja kui mulle ka paremalt tiivalt vastu ei vaielda, siis olen valmis sellest punktist üle minema. (V a h e l h ü ü e.) Härra Esimees, ma toon siiski veel ühe tõenduse. Üldkomisjonis küsisime põllumeeste kogude liikmeilt, kas ei mõtle nad põllutöökojas loobuda parteipoliitikast ning kas nad selge sõnaga ei ütleks, et nad kõik teevad, mis nende võimuses, et parteipoliitikat kojast eemale tõrjuda. (V a h e l h ü ü e.) Kas see nõue oli naiiv või mitte, aga tegime ka selle katse. (V a h e l h ü ü e d.)

J u h a t a j a : Ma palun Riigikogu liikmeid, kuigi need vahelhüüded väga olulised ja vajalikud, kõnelejat mitte segada.

M. J u h k a m : Jutuaajamine üldkomisjonis selle aine üle ei olnud juhuslik. Meie katsusime selgusele jõuda, kas on mingit lootust, et parteipoliitika põllutöökojast eemale tõrjutakse. Komisjonis kardeti, et põllutöökoda muutub poliitilise võitluse tallermaaks. Kui meie selle küsimise esitasime põllumeeste kogude rühma liikmeile, siis olid nad kõik tummad. Mingit vastust nad küsimisele ei andnud. (V a h e l h ü ü e.) Täiesti apoliitilist asutust on muidugi raske leida. (V a h e l h ü ü e.) Aga poliitikat ei tule teha majanduslikkudes asutustes. Põllutöökoja juures kardame meie, et politika kujuneb seal esimeseks ülesandeks. (V a h e l h ü ü e.) Meil jäi mulje, et koda on see lõks, kuhu asunikud sisse meelitatakse, kust nad enam välja ei pääse ja kus neile lõpuotsus tehakse. (V a h e l h ü ü e.) Seal katsutakse nad ära veristada, nii et nad häältki teha ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Pean ütleva arusaamatuste ärahoidmiseks, et mina loomulikult ei ole mingi asunikkude eestkostja ega kaitsja. Kas nende politika on hea või halb, selle eest vastutavad nad ise. Meid huvitab see küsimus niipalju, kuipalju see huvitab Eesti kodanikke. Mis teie kojas tegema hakkate ja milleks teie koja loote, selles seisab küsimus.

Väga paljud on arvamisel, et praeguse sügava majandusliku kitsikuse ajajärgul peaks olema valitsuse suurem ülesanne lahkkelisid ja vastolusid võimalikult pehmedada ja tasandada ning püüda riiklikult mõtlevald jõud rakendada kõik ühisele tööle. See tahe torkab teravalt silma praegu igalpool välismaal, kus riigi valitsemisel demokraatlikkudel jõududel on vähegi sõna kaasa rääkida. Kahjuks ei näe meie enda juures seda praegu mitte, ja eriti selle seaduse juures on leppimatus silmatorkav. Rida vanemaid inimesi ka praeguses koalitsioonis leiavad, et kunagi

ei ole aetud nii kardetatavat poliitikat kui praegu. (V a h e l h ü ü e.) Eesti sisepoliitilise elu väljavaated on nii tumedad, nii muretäratavad ja ähvardavad, et see nii mõnegi inimese tõukab sügavasse pessimismi. (V a h e l h ü ü e d.) Miks see nii on, seda põhjendan kohe. Selle seaduseelnõuga tahate teie lõhkuda meie maa ja küla kaheks. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole, küla on seni terve. Lugu on ju nii, et kõik need, kes ennast maapidamisest elatavad, kõik, kellel on väike maalapikene, ühel veidi suurem, teisel väiksem, kõik need on teataval viisil olnud seni üks pere. Nendel on ligikaudu ühed huvid, ei ole nendel põhimõttelisi vastolusid, ja ei ole keegi katsunud neid vastolusid õhutada. Praegu see seadus teeb ühed, kellel on kojas hääleõigus, täieõiguslikkudeks põllumeesteks, tahab nendest luua kunstlikult suurnikkude või kulakute klassi, mida nad tõelikult ei ole, ja suure osa põllupidajatest teeb teisejärgu põllumeesteks, jätab nemad põllutöökojast välja. (V a h e l h ü ü e d.) Selles on suurem hädaoht. (V a h e l h ü ü e.)

Praegu, kus kõigil põllupidajatel raskused suured on, kus nemad kõik võitlema peavad ligikaudu ühesuguste raskustega, kus alati öelda ei saa, et see põllupidaja, kellel alla 5 hektaari maad, et see suuremates raskustes oleks kui see, kellel maalapike veidi suurem, sest esimene aitab end välja vahel kõrvaltööga, — on teie punane joon nende kahe vahel väga kunstlik. Vaenukülvamine ja meie küla kaheks lõhkumine on kardetavamaid külgi selle seaduse juures ja sellele juhime meie siin tähelepanu. (V a h e l h ü ü e d.) Selle seadusega külvatakse meie küllasse mürki. (V a h e l h ü ü e.) Praeguse kahe võitleva poole vahele, põllumeeste kogude ja asunikkude koonduse vahele, tuleb kolmas liik põllumehi — kojapõllumehed. Ja kuni see uus seisus ei ole lõpulikult ennast maksma pannud, on meil kolm võitlevat väerinda. Alles pärast selgub, kelle kätte jääb võit lõpulikult. (V a h e l h ü ü e.) Teie enesekaitse, aga ühtlasi ka vastastele kallale tung on imelihtne. Teie ütlete, et need, kes koda arvustavad, need on koja vastu ja ka põllumeeste vastu. On väga vana kõnekään: Kõik need, kes ütlevad — Issand, Issand, need kõik ei pääse taevariiki. (V a h e l h ü ü e.) Sõna „koda“ iseenesest ei löö kedagi jalust maha. Siin pean teile meelde tuletama üht väga vana rahvalaulu: Ju kumab kuradi koda, juudi tornid tõlgendavad. Eestlase iseloom on sarnane, et kui temale liiga tehakse, siis iseloomustab ta liigategijat vahel väga järult. Ma ei tea, kuhu teie oma tornidega või tornideta koja asutate. (V a h e l h ü ü e d.) Aga kõik need, kellele teie uue kojaga liiga teete, ka need võivad ise-

loomustada tulevast kogude koda väga lühidalt ja järsult. (V a h e l h ü ü d e d.) Politika, mida teie põllutöökoja juures ajate, on vihapolitika. Seda ei ole teie kat- sunudki eitada ja ei saagi eitada. Viha- ja kätemaksupolitika ei või aga head vilja kanda. (V a h e l h ü ü d e d.) Minul isiklikult on praegu kõige vähem tahet armastaja osa etendada, aga kui Teie, härra Johanson, etteheiteid teha tahate, (V a h e l h ü ü d e d.) siis vihapolitikat olete ka Teie isiklikult ajanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Jätame töölisklassi praegu kõr- vale, härra Johanson. Kas töölisklassi ain- samad esitajad on sotsialistid, selle üle võime vaielda kuskil mujal. Ei saa eitada, et Eesti demokraatia on 10 aasta jooksul suuri samme astunud. Aga kõik see, mis teie siinamaani olete kätte saanud, olete kätte saanud keskrühmade ja eriti meie abil. (V a h e l h ü ü e.) Mina võtan asju palju laiemalt ja ei kõnele mitte Tallmeistri arupärimisest. (V a h e l h ü ü e.) Ma kõnelen meie põhiseadusest, maaseadusest, kiriku riigist lahutamisest. Ja nende juures ei ole ka teie inimesed eitanud, et oma seisukohti olete suutnud teie seal läbi viia ainult meie ja keskerakondade abil. (V a h e l h ü ü e.) Et teie nüüd põllumeeste kogud tõstate esirinda ja meid tagurlaste hulka loete, see on täiesti loomulik. (V a h e l h ü ü e.) Kuid mida teie demokraa- tiale nüüd põllumeeste kogude abil anda suudate, seda peame veel ära ootama. Meie oleme põhiseadust kaitsnud 10 aas- tat, hea oleks, kui teie nüüd ühegi aasta kaitseksite. (V a h e l h ü ü e.) Mis teile teie uus kurss annab, see on veel küsimus. Aga meie kaldume kõrvale, ma tahaksin uuesti tulla selle juurde tagasi, millest see jutt algas, nimelt viha- ja nõndanime- tatud armastuse politika juurde. Mina ei hakka tõendama, et meie või asunikku- de poolt ei oleks kellelegi kunagi halba teh- tud. Aga ma ütlen teile seda otse, teie hulgas on inimesi, kes vaenutuld igal võimalikul ja mittevõimalikul juhusel õhu- tavad, ja üks neist inimestest on Leopold Johanson. (V a h e l h ü ü e.) Siis on selge. (V a h e l h ü ü e.) Aga härra Johanson'i ja härra Martna vahel on siiski väga suur vahe. (V a h e l h ü ü e.) Mitte tempera- mendis ei seisa asi, vaid veel millegis muus.

Oma vastilmunud memuaarides kõne- leb Bülov õige pikalt ka Bismarck'ist. Berliini kongressi ajal olnud Bismarck väga teravas vastolus Vene saadikuga vürst Gortschakov'iga. Bismarck vihanud Gortschakov'i nii, et ta katsunud võima- likult palju halba teha ka venelastele. See politika andnud halbu tagajärgi kuni 1914. a. Nii et praegu ka see suund, mida teie võtnud olete, võib ka tagajärgi anda veel kaua aja pärast. Selle vihapolitika

kohta ütleb Bülov Bismarck'ist: „Was er webt, dass weiss kein Weber“, mis Eesti keeles tähendab: mis ta koob, seda ei tea ükski kuduja. Mida teie, mu härrad, praegu koote, seda ei tea teie vist isegi. Selge, et kangast teie ei koo, vaid koote võrku. Aga keda teil korda läheb sinna võrku ajada, see on iseküsimus. Mulle tundub, et teie jagate karu nahka varem, kui karu käes on. Teie praegu külvate tuult, aga lõikate hiljem tormi. Kui see torm laastaks ainult teid, siis oleks see väike häda ja meil ei oleks põhjust selle eest muretseda. Aga et see torm mässata saab ainult Eesti riigis, see on kardetav ja kurb.

Vaheaeg kl. 11.55 min. — kl. 12.19 min.

Põllutööminister A. J ü r m a n: Ma tahan jällegi mõned vähemad märkused teha eelkõneleja kõne kohta. Härra Juh- kam tõi ette ja püüdis näidata, et kui kellegi maa suurus vastab 5 ha põllu- majanduslikult kõlblikule maale, ja selle kasutaja nimekirjast välja jääb, siiski tema koja tarvis maksusid maksab. Nii- sugune juhus võib tulla, selle vastu ma ei räägi. Kui inimene ise on hooletu ja ei valva selle järele, kas ta nimekirja võetud või mitte, siis on ta oma süü läbi valimis- õigusest ilma jäänud, seadus ei tahtnud seda õigust temalt ära võtta. Kui keegi ei taha oma õigust kaitsta, siis ei ole see sugugi seaduse süü. Igalühel on õigus minna vaatama, kas ta nimekirja võetud või mitte. Kui keegi ei ole nimekirja võe- tud, siis võib ta nõuda, et teda nimekirja võetaks, ja seega on viga parandatud. Kui keegi hooletuse tagajärjel jääb valimis- õigusest ilma, siis ei saa tulla seadust süü- distama. (V a h e l h ü ü e.) See on vasta- valt Riigikogu valimistele. Riigikogu vali- mistel on ka sama kord ja seal võib tulla sama eksitus, et keegi nimekirjast välja jääb, kuid keegi ei karista nimekirjade kokkuseadjat. (V a h e l h ü ü e.) Kohus- tusi ei ole? Riigikohustused on. Kõik ko- danikud maksame maksusid, aga kui meid valimise nimekirja ei ole võetud, siis ka- ogame õiguse võtta osa parlamendi tödest. See on palju suurem karistus, kui et kõik maksud peame maksma. (V a h e l h ü ü d e d.) Nii et see ei ole täiesti mitte sea- duse süü, vaid isiku enda süü, kui ta vali- miste nimekirjast välja jääb. Teises asjas vastasin ma juba eile. (V a h e l h ü ü e.) Ei, härra Kalbus. (V a h e l h ü ü e.) See on teine asi. Need maad kuu- luvad hindamisele ja katastriametis on need maad märgitud põllumaa, heinamaa, kariamaa, metsamaa, nii on tähendatud kõlbliku maa nimetused. (V a h e l h ü ü e.) Kui riiuküsimus üles tõuseb, siis selgitab seda katastriamet. (V a h e l h ü ü e.) Vaa-

dake, see oli ainuke, mis teie konkreetselt püüdsite näidata, et seaduses on puudusi, aga mitte ühe paragrahvi juures ei ole teie ühtki viga näidanud. Siinemaani on kõik kõnelejad kõnelenud meeleoluliselt. Teie maalite ühe tondi seinale, ja mida suurem on fantaasia, seda suurem on hirm. Neid hirmusid on raske ümber lükata. Ma jälgisin neid kõnesid ja tahtsin kuulata, missuguseid konkreetseid andmeid toote seaduse vastu ette. Toodud aga ei ole midagi. Jah, vaadake, härra Juhkam, Teil oli väga huvitav see meeleoluline väljendus, kus Teie tõite ette selt-side ja organisatsioonide arvamisid ja ütlesite, et see on jalustrabav olnud. Teie lubasite hea näite tuua selle kohta ja lugesite siis ette agronoomide seltsi esindaja härra Mäe ütelse, mis selles seisib, et selle seaduse vastuvõtmisel oleks tarvilik, et see sünniks võimalikult ühemeelselt, et koojas politikat ei tehtaks. Ja see pidigi olema see jalustrabav seletus selle seaduse mahategemiseks! Kui oleks toodud üksikasjalikke näiteid, et see seadus selles ja selles asjas ei kõlba, et siin on halvasti redigeeritud, aga ühtki näidet ei ole toodud. (V a h e l h ü ü e.) Teie ei toonud ühtki näidet. (V a h e l h ü ü e.)

Edasi, mis härra Kalbus ette tõi, see on punkt, mida konkreetselt saab ette tuua, see on: miks on jäädnud peatuma 5 hektaari juurde. See on ainuke, mis on seni ette kantud kui üks suurimaist puudustest seaduses. Ma olen selle kohta vastanud, et see mitte puudus ei ole, kuna teeb koja ühesuguseks ja võib kojale paremuseks saada. Teie tõite ette, et Saksamaal on võetud aluseks mitte hektaarid, vaid peasissetulek põllumajandusest. Härra Köster kandis ette, et Saksamaal on niisugune nõue sisse võetud, et põllumajandus ei pea mitte üksi peasissetuleku allikaks olema, vaid et ta vahet pidamata saadaks põllumajanduse saadusi turule. Mis see näitab? See läheb ju veel kaugemale. Kui meie selle mõiste sisse võtaksime, siis meie 5 hektaariga läbi ei saa. Viiehektaarilise koha pidaja harilikult kasutab ise suurema osa oma talu saadustest ära, ta ei müü neid vahet pidamata, ainult teatud perioodil. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, tal ei ole niipalju, et ta saaks oma saadusi müüa. (V a h e l h ü ü e.) Kui tal lehm talvel ei lüpsa, kui ta ei saa kuude viisi endalegi piima ning ostab veel juurde, kust ta siis vahet pidamata müüa saab? (V a h e l h ü ü e.) Kümne lehma juures on see tema süü, kui nii juhtub, ühe lehma juures on see aga paratamata nähtus. (V a h e l h ü ü e.) Sest et need pisikesed kohad, 1—2-hektaarilised kohad, saavad vaevalt ühe lehma pidada. (V a h e l h ü ü e.) Kuidas nende taludega, mis kahes tükis? Siin on teine näide. Siin võib tulla seda ette,

et 5-hektaariline talu on kahele välja antud. Siin tähendab, et omanik on oma talu välja andnud rentnikule, ühes sellega loomulikult ka õiguse, sest talu väljarendimisega kaotab omanik ise õiguse põllutöökoja valimistest osa võtta. Kui ta ise ei kasuta oma talu, ei ole tal ka valimisõigust. (V a h e l h ü ü e.) Jah, sel talul on hääleõigus, ja kui peremees on talu välja rentinud, siis on ta vabatahtlikult andnud oma hääleõiguse rentnikule, kes seda talu kasutab. (V a h e l h ü ü e.) Ja ma ei taha, et kunstlikult sünnitatakse mitu häält ühe talu kohta. (V a h e l h ü ü e.) Kui meie oleksime tahtnud sarnast koda läbi viia, kus oleks hääleõigus antud nii maa kasutajale kui peremehele, siis oleksite võinud teie ette heita, et suured talunikud rendivad oma maa välja, et koja valimisel mitu häält saada. (V a h e l h ü ü e.) Meie oleme jäänud rohkem demokraatliku mõtte juurde ja eesõigus on ikkagi maa kasutajale antud. (V a h e l h ü ü e.) Üks hääle on iga maakasutamise üksuse kohta, olgu see üksus väike või suur, vahet ei tehta.

Edasi härra Juhkam tähendas, et majandusliku kriisi lahendamine peab kuuluma Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse ülesannete hulka, ja panna lootusi põllutöökoja peale, et see aitaks majanduslikku kriisi lahendada, ei ole õige. Kui härra Juhkam niiviisi on minu mõtetest aru saanud, nagu oleksin mina mõelnud majandusliku kriisi lahendamise täiesti põllutöökoja peale panna, siis ta eksis. Küll tõin mina ette, et on väga hea, kui praegusel majandusliku kriisi ajal niisugune suur organisatsioon, nagu seda on põllutöökoda, omalt poolt kaasa aitab põllumajandusliku kriisi lahendamiseks. Kui niisugune suur asutus saab tööle rakendatud põllumajandusliku kriisi lahendamiseks, siis on see meie põllumajanduse edule väga kasulik. Kui praegu üksi oodatakse valitsuse ja parlamendi käest, et tema kõik peab tegema ja teised majanduslikud üksused kaasa ei tule, siis on raske siit ülevaalt-poolt üksi midagi teha. Põllutöökoda annab tõe ja omalt poolt abi, et üheskoos rakendatakse tööle kogu põllumajandus ülesehitavaks tööks. (V a h e l h ü ü e.) Ka see on suur samm, kui selle organisatsiooni loome. Võiksime öelda, et valitsus oleks palju enam saanud ära teha, kui ennem oleks juba põllutöökoda loodud. Võib-olla oleks põllutöökoda oma tagajärgedega suutnud näidata, et tema ees niisugust hirmu tunda tarvis pole, nagu praegu seda tuntakse. (V a h e l h ü ü e.)

Siis äritegemise kohta härra Juhkami poolt pandi küsimus ette, kas põllutöökoda hakkab elukinnitamist ja tule vastu kinnitamist läbi viima. Selle peale pean tähendama, et seda mõeldud ei ole. Põllutöökoda ise ei saa otsekohe ärilisi ette-

võtteid teha. Kui tema tahab, siis peab tema eriorganisatsiooni looma vastavalt seadustele. Siin aga seda ei ole mõeldud, et põllutöökoda hakkaks otsekohe elu kinnitama ja tule vastu kinnitama, vaid tema aitab kaasa selleks, et tõesti maal ei peetaks hooneid tule vastu kinnitamata. Teame, et tuli hävitab maal aastas sajad miljonid varandusi.

See oli kõik, mis ma tahtsin puudutada. Peab ütlema, et ei ole suudetud midagi olulist tuua põllutöökoja seaduse kui niisuguse vastu, vaid kõige rohkem räägitakse vastu ainult selles mõttes, et kardetakse, ei tea, mis põllutöökoda hakkab tegema. See hirm on ainakene. Seda, mis põllutöökoda tegema hakkab, see on seaduses tähendatud, ma ei hakka seda kordama, need ülesanded on § 3 tähendatud. Seal näete palju häid ülesandeid. Kui põllutöökoda suudab osaltki neid ülesandeid täita, siis tähendab see väga palju. (Vahelhüüded.) Teie kartus ja hirm oleks veel siis kuidagi põhjendatud, kui koja asutamine oleks uus asi. See on ainult meil uudisena. Kuid mujal maades on koda heade tagajärgedega töötanud, ja sellepärast peaksime rahustama vastasrinda, et need kojad hirmsad ei saa olla. Nagu härra Juhkam ütles, et see on nagu tank, millega keskrühm ära lõhutakse. Kuid pärast võttis härra Juhkam selle ütelse sel viisil tagasi ütelsega, et parem tiib jagab karu nahka enne, kui karu on maha lastud. (Vahelhüüed.)

O. Köster (fakt. märk.): Fakti- seks märkuseks sõna võttes pean öien- dama härra Põllutööministri ütelist Saksamaa põllutöökodade kohta, nimelt — kellel seal on valimise õigus. Härra Põllutööminister tähendas, et Saksamaa põllutöökodades on võetud mõiste „peelukutse“ — Hauptberuf ja veel 5 ha maad. Seal on aga valimise õigus kõigil, kellel on põllumajanduse ala „Hauptberuf“. Ida-Preisi põllutöokojas on ka neil hääletamise õigus, kel on põllumajandus kõrvalülesanne, kui nad põllumajanduse saadusi mitte ainult oma majapidamises ära ei tarvita, vaid saavad pidevalt ka müügiele toimetada.

Türingenis on hääletamisõigus neil, kellel on põllumajandus peaulesanne, aga ka peale selle neil, kellel see kõrvalülesanne, kui ta oma põllumajanduse saadusi kõiki oma ülespidamiseks ära ei tarvita.

Meklenburg-Schweringis on sisse võetud ka kõrvalülesanne ja kuni 2 ha maad. Ida-Preisi seaduses on öeldud, et hääletamise õiguse annab see, kui maapidamine on peaulesanne, seda annab ka kõrvalülesanne, kui ta oma põllumajanduse saadustest midagi saab turule viia. Teistes

kodades on öeldud — ka kõrvalülesanne ja peale selle veel nii- ja niipalju ha maad. Kuid kui põllumajapidamine on peaulesanne, siis on täiesti tähtsusetu, kas seal on 1 ha maad või $\frac{1}{2}$ või $\frac{1}{4}$ ha, siis on temal põllutöökotta valimise õigus.

K. Tonkman: Austatud Riigikogu liikmed! Põllutöökoja asutamise mõte on sama vana kui Eesti riik. Juba esimestel Eesti iseseisvuse päevadel tõusis põllumeeste hulgas mõte, asutada põllutöökoda põllumajanduse edendamiseks, kultuuri ja põllusaaduste tõstmiseks. (Vahelhüüed.) Ma arvan, et selle üle ei maksa vaielda. Mäletan, ühel Eesti põllumeeste keskseltsi koosolekul Eesti riigi iseseisvuse esimesel aastal algatati küsimus, asutada põllutöökoda. Põhjusi — mispärast, ei hakka ette tooma, need on igale Riigikogu liikmele teada. Praegu peab põllutöökoja seadusest rõõmu tundma ja tervitama, et see põllumeeste ammune mõte ja soov on täide minemas, põllutöökoja seadus on I lugemisel Riigikogus. Põllutöökoja seaduse vastuvõtmisega tundub, et algab uus järk meie põllumajanduses. Uus järk seepärast, et põllumehed võivad ja saavad põllutöokojas neid ülesandeid ühiselt täita, mis senini teostamata. Lühidalt on põllutöökoja põhimõtted kokku võetud seaduse § 2: Põllutöökoja ülesandeks on Eesti põllumajanduse igakülgne edendamine, põllumajanduse esindamine ja maapidajate kutsehuvide kaitsmine.

See juba näitab ära, missugused suured ülesanded põllutöokojal ja kui suureulatuslik see küsimus on. On täiesti selge, et see olukord, nagu ta praegu põllumajanduses olemas, ei või kauaks püsima jääda, et põllumehe olukord paranema peab. Sest see laialipaisatud agronoomiline abiandmine, mis praegu olemas on, see on kõrvalt tulnud ja ei ole põllumeeste eneste tahe olnud.

On võrreldud põllutöökoja seadust Kaubandus-tööstuskoja seadusega. See võrdlus ei ole kohane, sest Kaubandus-tööstuskoja seadust ja põllutöökoja seadust ei saa ühise mõõdupuuga mõõta, sest kaubandus-tööstuskojas on sektsioonid, kuid põllutöokojas puuduvad sektsioonid. Üks eelkõnelejatest tõi ette, et see on põllutöökoja seaduses kõige suurem puudus, et puuduvad sektsioonid. (Vahelhüüded.) Niipalju kui mina üldkomisjoni tööd pealt kuulasin, kõneldi ikka sellest, et põllutöokojal peaksid sektsioonid olema. Taheti sama põhimõtte seadusse viia, mis praegu kaubandus-tööstuskojal. Aga põllutöökoja seadus on ilma sektsioonideta ja sellepärast ühtlane, see on tervendamise tundemärk.

Edasi on siin kõneldud maa suurusest, et vaadake, need peaksid ka põllutöokojas

olema. Põllumeeste kogude rühma arusaamise järele on õige, et väikesemad kui 5 ha suurused maapidajad on välja jäänud. Kõik need inimesed, kes ennast elatavad maapidamisest, võivad põllutöökojast osa võtta. Mis aga teistesse elukutsesse puutub, siis need loomulikult peavad põllutöökojast välja jääma. (V a h e l h ü ü e d.) Tal on paar tiinu maad, elatab ennast käsitööst, käib suvel linnas ehitustööl, majapidamisel on käsitöölise majapidamise ilme ja see tuleb põllutöökotta ja hakkab kaasa rääkima. Kuulge, härra Kalbus, Teie ise ei usu seda, et need, kes alla 5 ha suured, põllutöökoja edukusele kaasa aitaksid. (V a h e l h ü ü e d.) Kuulge, härra Kalbus, lubage, ma kõnelen. Kalavüüdmine on teine asi. Kui keegi ranna ääres kala püüab, siis on peasissetulek kalavüüdmine. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole nii. Võrdluseks toodi ette välismaa kodasid — Saksamaad —, meil peaksid need vahed ometi selged olema. (V a h e l h ü ü e.) Ei saa võrrelda Saksamaaga.

Edasi küsiti, et kas põllutöökoja asutamiseks soodne aeg. Ma ütlen, põllutöökoja asutamine on hiljaks jäänud, ta oleks pidanud varem asutatud saama. Ja kui sellest varem kõneldi, siis hakkasid keskerakonnad naerma. See naermine andis imeliku tunde, et teadlikult ei taheta tunda põllumeeste hädasid, seda kriisi, mis põllumajanduses valitseb, ja ei taheta kaasa aidata selle kriisi lahendamisele. (V a h e l h ü ü e.) Põllutöökoda võib veel suuremal määral kaasa aidata. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei taha küll kõrvale kalduda, aga pean siiski ühe väikese näite tooma. Meil räägitakse palju karjamajapidamisest, aga tegelik elu näitab, et sellega ei saada kaugele. (V a h e l h ü ü e.) Härra Juhkam kõneles vabast organisatsioonidest. Meil olid keskkorandid üle riigi, kellele olite vaenlased. Nüüd need vaenlased tulevad tagasi ja ütlevad, et põllumeeste eneste organisatsioonid on kõige kuldsemad, ja et neil olid suured teened Eesti põllumajanduse arenemises. Aga kes kriipsu peale aitasid tõmmata? Teie aitasite. (V a h e l h ü ü e.) Arusaadav, kui rahaline külg on ära võetud, kui ei ole raha, siis ei saa tegutseda. (V a h e l h ü ü e.) Ikka saamine, muidu ei oska elada, kui peab saama! (V a h e l h ü ü e.) Vähe saanud! Ma ei ole saamisest rääkinud, vaid kui palju teie, koonduse mehed, saanud olete.

Mis nüüd on alla kriipsutatud, et vaa-dake, uued suured maksud tulevad nii et aitab, iga kõneleja on rääkinud maksust, — ütlen, see on ainult loka löömine. Minu arvamise järgi on lugu niisugune, et kui oleks tõesti kindel, et riigikassa seisukord lubab tulevikus neid summe, mis põllumajanduse nõuandeks seni ära kasu-

tatud, edasi anda, ja need lähevad põllutöökoja kätte, et siis vaevalt võib tulla uute maksude küsimus päevakorda. Aga me ei ole kindlad, et need summad selleks jäävad, mis praegu olemas, sest tegelik elu on näidanud, et on terve rida seadusi muudetud. Mispärast? Sellepärast, et riigi tulud on väikeseks jäänud ja ei võimalda enam seadusi täita. Kes saab prohvet olla, et see seisukord edasi ei kesta, et ühel ilusal päeval öeldakse, et põllutöökoda on meil olemas, aga raha ei ole, et mitte ühtki penni ei ole, ja siis peame loodud põllutöökoja ukseid sulgema. Siin on seaduses antud võimalus, et tarbekorral võib maksu põllutöökoja heaks võtta, millega vajalikku asjaajamist võib edasi ajada. (V a h e l h ü ü e.) Seda teie kardate, kuid vaadake, see kartus on väga põhjendamata. Nende maksudega ei ole sugugi nii, nagu teie kardate, vaid kui teie seadust loete, siis näete, et § 50 ütleb selge sõnaga: „Kojal on õigus võtta koja heaks lisakinnisvaramaksu väljaspool linnu ja alevide asuvatelt põllumajanduslikult kasutatavatelt kinnisvaradelt tingimisel, et maksu normid ei tõuseks üle kümne protsendi Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse põhjal võetava maksu. Maksu normid kuuluvad Põllutöö- ja Majanduseministri kinnitamisega nende kokkuleppel.“ Teie näete, et põllutöökoda ei saa ise määrata 10% maa peale maksu, vaid selle maksu peavad Põllutööminister ja Majanduseminister kokkuleppel kinnitada. (V a h e l h ü ü e.) Edasi, et „Sellest maksust võib koda nimetatud ministrite loal vabastada üksikuid maksnikkude liike.“ See paragrahv on oluliselt väga suure tähtsusega. (V a h e l h ü ü e.) Siin langeb tingimata ära väide, et maksud tõusevad, see on siin kõige suurema tähendusega. Ma usun, et põllumehed, keda valitud põllutöökotta, ometi mitte nii rumalad ei ole, et nad määravad suured maksud peale. Ma ei mõista seda ette kujutada. (V a h e l h ü ü e.) See ei pea kuidagi paika, on ainult prügi silma ajamine, kui nii kõneldakse. Ma usun aga, kui teie kojast olete, siis muidugi panete maksud peale, aga kui meie oleme, kes alati maksude suhtes kokkuhoidlikud oleme, siis ei saa meie ka seal teisiti olla.

Edasi § 52, et põllutöökoda teotseb Põllutööministri järelevalve all ja et Vabariigi Valitsuse otsusel võib Põllutööminister koja laiali saata.

Kui põllutöökoda hakkab suuremaid maksusid peale panema, siis on võimalik koda laiali saata, tulgu siis teised ja ärgu määraku maksusid. (V a h e l h ü ü e.) Valitsus ei kinnita eelarvet ära.

Siis edasi § 3 on öeldud, et koda esitab Põllutööministrile igal aastal oma tegevuse ja eelarve täitmise aruanded. Põllu-

töökoja eelarve ja aastaaruande riigi toetussummade ning § 49 pkt. 3 ja 4 ettenähtud summade tarvitamise kohta kinnitab Põllutööministri ettepanekul Vabariigi Valitsus. Nii et need kõnelemised, mis käivad rahalise külje kohta, ei püsi paika, vaid need on üles puhutud ja tahetakse hirmutada ja oma lehtedega näidata, et vaadake, mis nüüd põllumeeste kogud ja sotsialistid ei taha kõik teha! See ei ole õige, kui tahate kõneleda, siis kõnelege millegist muust, ärge maksude osa puudutage. See on väikene osa selles seaduses.

Nüüd mis puutub sellesse, et põllutöökoja olevat puhtpoliitiline ja kogumeeste pesa, seda on siin ette toodud, siis kui neid kõnelusi kuulata, ajavad need tõesti naerma. Igas asjas nähakse poliitilist aksiooni. See tuletab meelde, et hirmul on suured silmad, nähakse, et midagi liigutab, aga ei saada aru, mis seal on. Misugust poliitikat saab siin olla? Üks on kindel, et põllutöökoja ajab põllumajanduslikku poliitikat. Saan veel aru tööerakonnast, tema on ametnikkude kihi eest väljas, ja kui põllumehed organiseerivad ja läbi viivad midagi põllumajanduse hinnapolitika alal, siis see võib linnakihi huvidele ebasoovitav olla, sellest saan ma aru. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma ei taha seda puudutada, vaid tahtsin peatuda ainult selle osa juures, mis puudutab seda küsimust, see on maapidajate kutsehuvide kaitsmine, ja seal on ka põllumajanduse hinnapolitika. Koondus tuleb ja vaidleb ka, ning viimases hädas läheb inimese sõgedaks, arvab, et ei tea, kuidas asi läheb. Põllutöökojas võivad olla eksminister Köster kui ka rkl. Tonkman, sest see on põllutöökoja enese asi, keda ta valib. Ma olen kindel selles, kui ma oleksin põllutöökojas või oleksin ka väljaspool koda, ütlen alati, et mingit erakonnapolitikat ei tohi seal teha, vaid seal peab olema puht põllumajanduslik poliitika. (V a h e l h ü ü d e d.)

Lõpetades pean kokkuvõttes ütleva, et on tervitatav, et praegune koalitsioon on niikaugele jõudnud, et põllutöökoja seadus on esimesel lugemisel, sest põllumehed ootavad väga selle seaduse maksamahakamist, et nemad oma asju korraldama saaksid hakata. (V a h e l h ü ü d e d.)

J. Loosalu: Austatud rahvasaadikud! Ma ei oleks sõna võtnudki, kuid tuuakse ette niisuguseid kõrvalisi asju, mis, tarvitavad ümberlökkamist. Siin tahetakse kinnitada, et parteipoliitikaga koljal ei ole tegemist. (V a h e h ü ü d e d.) Need, kes seda väidavad, võivad seda uskuda, aga mis saame meie parata, kui teised ei usu seda. Ka varblased siristavad katustel, missuguste kavatsustega on tegemist põllutöökoja asutamisel. Meie ei

tarvitse seda ümber lökkama hakata. Rahva seas on see arvamine liikumas. Igatahes selge on see, et rahva meeleoluga tuleb arvestada. Kui aga teie nüüd arvate, et teie kavatsused teoks saavad, et poliitiliselt võite teisi kägistada, siis mina isiklikult ei usu seda, aga rahva enamus usub. Minu isiklik arvamine ei tarvitse ühine olla teistega, mina usun, et elu loob uued võimalused, uued arusaamised ja uued organiseerumised. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja: Härrad Riigikogu liikmed! Ma palun oma vahekorrad selgitada nii, et see kõnelejat ei sega.

J. Loosalu: Igal juhtumisel põllutöökoja tegevus toob enesega kaasa mõningaid raskusi ja puudusi, ja sellepärast ei maksa teil praegu suuri lootusi panna sellele. Ajajooksul selgub meile põllutöökoja tegevus, ja tulevikus jõuame neid tagajärgi näha. Põllumeeste kogude tegelaste poolt eriti on ette toodud, et põllumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koondus on olnud põllutöökoja vastu. Meie ei ole kuulnud, et keegi oleks koja vastu rääkinud. On öeldud ainult, et praegune kava tuleb muuta, on näidatud puudustele ja püütud kaasa aidata, et puudused kõrvaldataks, ning teha põllutöökoja vastuvõetavamaks. Täna aga paistab põllumeeste kogude kõnedest, et ei taheta mingid parandusi vastu võtta, vaid jääb ainult see, mis nende kavas ette nähtud. Meie rühma kõnelejad on ette heitnud kõigepealt seda, et väikemaapidamised põllutöökoja alt välja jäetakse. Nende kohta öeldakse, et väikemaapidamised ei tohi kuuluda põllutöökoja alla sellepärast, et nad ei kanna põllumajanduslikku iseloomu. Igatahes on meie rühm toonitanud, et väikepõllupidamised peavad kuuluma samuti põllutöökoja alla, ja sellest ka jutt praegu on. Aga siin on just eriti katsutud rõhutada seda, et põllutöökoja võiks olla kasulik põllumajandusele. Aga mina tahaksin pöörata praegusel korral härrade sotsialistide poole, öelge siis lõpuks õieti välja, kas teie arvate, et põllutöökoja on põllumajandusele kasulik või mitte? (V a h e l h ü ü e.) Aga näete, teie vastust ei julge anda, teie kaitsete tume-dat ja segast asja. Mina ütlen, kui ta on põllumajandusele kasulik sellel kujul, miks olete siis väiketalupidaja sealt välja jät-nud, las siis väiketalupidajad saavad ka sellest õnnistusest osa, ja hääletage nii, et ka väiketalupidaja ühest hektaarist alates oleks ka põllutöökoja all. Kui need mak-sud seal nii väikesed on, kui sealt nõnda suurt kasu põllumajandusele loota on, siis oleme õiglased, ärge töötage mitte väike-põllupidajate vastu, kaitske ka nende hu-visid. Meie üksi ei suuda seda teha, meid

on vähe, meie peame abi otsima, et väiketaluupidajaid kaitsta. Suurtel põllumeestel on põllumeeste kogud, nemad saavad sealt-poolt kaitset, aga väiketaluupidajaid on meil ka kümned tuhanded, neile on ka kaitset vaja, ja seepärast, härrad sotsialistid, meile see küsimus ei ole naljaküsimus, sellega tuleb tõsiselt tegemist teha pärast, kui teie põllutöökoja alla ei taha viia väikesi, alla 5 ha maapidajaid. Seda heidetakse teile pärast ette. Väikemaapidajad panevad hoolega tähele, kuidas hinnatakse neid. (V a h e l h ü ü e.) Mina aga sellest aru ei saa, kuidas võiks neid töölistekoja alla sundida, see on äärmine ülekohus ühede kui ka teiste poolt. Põllumeeste kogude inimesed otsekohe nii nagu müüvad väiketaluupidajaid maha töölistekojale, ja sotsialistid võtavad neid nii nagu kaubaobjekti üle, kui laadahobuse, et sundida neid töölistekoja alla minema. Esiteks ei ole teil töölistekoda veel käes. Põllumeeste kogud on teid varemaltki ninapidi vedanud, ja ei tea kuidas see veel läheb. (V a h e l h ü ü d e d.) Haigekassad! Nüüd tahetakse nähtavasti kätte tasuda need 10 miljonit. Minu teada need 10 miljonit ei olenenud üksi meist, vaid seal on ka teisi tegureid. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma palun lasta kõnelejat kõnelda.

J. Loosalu: Praegu on tahetud 1—5-hektaariliste väiketaluude pidajad teha täiesti laadakaubaks, kellega kaubeldakse, kelle eest pakutakse ja antakse. Siin on peasisüdlased härrad sotsialistid. Suurpõllumeeste kogude esindajaist meie saame aru, nemad ei taha lasta oma hulka väikesi, neid on ligi 24.000 perekonda ja nad arvatavasti võiksid ka oma hääled põllutöökoja valimistel kogudele mittedoovitavalt anda, neid kardetakse. Nende eest lubatakse hoolitseda, aga neid ei taheta lasta kaasa mõjuda.

Härra Tonkman ütles siin, et tarvis on luua üks keskkoh, kust saaksime selgitada põllumajanduslikke sihtjooni. Meile paistab selgesti silma, et suur hulk väikemaapidajaid, nimelt 24 tuhat perekonda, tahetakse välja jätta nende põllumajanduslike sihtjoonte määramise juurest. Meie teame, et neil väikemaapidajail on lasterohked perekonnad, perekonnaliikmete arv on võrdlemisi suur, tähendab, see rahvaarv on lõpuks väga suur, keda eraldatakse põllumajanduslike sihtjoonte määramise juurest. Mis põllumajanduslikud sihtjooned need on, kus ½ põllupidajaist ei saa kaasa rääkida? Need on suurpõllumeeste sihtjooned, need ei ole väikemaapidajate sihtjooned, ja sellepärast pean kordama, et põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse

Riigikogu rühm on kohustatud väikemaapidajate eest häält tõstma, sest meie näeme, et Riigikogus teised nende eest häält tõstma ei tule.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees M. Martna.)

(V a h e l h ü ü d e d.) Kuulge, härrad sotsialistid, ma palun, näidake siit, asunikude ridadest, üks, kes on mõisasüdamete pidaja. Mõisasüdamete mehed istuvad seal, sotside ja suurpõllumeeste kogude hulgas. (V a h e l h ü ü d e d.) Noh, mis teie siis räägite, kui neid ei ole siin. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Ma sooviksin, et kõik vait oleksid. Palun rahu!

J. Loosalu: Teie olete mõisnikkudega kokkulepped sõlminud. (V a h e l h ü ü d e d.) Need on pärast Eesti asutamist putkanud välismaale ja seal tahavad tembeldada endid välismaalasteks, ja teie tahate neile maksta kui välismaalastele. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Palun rahu! Rkl. Joonas, palun rahu!

J. Loosalu: Kui teie ütlete, et siin tegemist tööliste kotta viimisega, siis, austatud rahvasaadikud, ma tahan selgeks teha, et üle poole, üldse alla 5 ha majapidamiste omanikud on väga töökad, väga hoolsad, väga kokkuhoidlikud, nad ei ole harjunud suurte võimalustega, nad ei ole saanud laia elu elada, nagu seda on suurte talude pidajad saanud. Nende elu väljaminekud ja kulud ei ole nii suured, nagu suurtel taludel. (V a h e l h ü ü d e d.) Nad peavad paratamatult kokkuhoidlikult elama. Põllumeeste kogud räägivad, et põllumajandus on nende peatuluallikas. Kas teie seas on ka neid? Teile on see üks viimastest tuluallikatest. Meie teame aga, et väiketaluudes on töökas rahvas, seal haritakse majapidamisi intensiivselt, ja nüüd tahate teie nad välja jätta põllutöökoja valimistest. See ei ole otstarbekohane ja õige. (V a h e l h ü ü d e d.) Aga kuidas teie kavatsete siis neile põllumajanduslikku juhatust anda? (V a h e l h ü ü d e d.) Meil on tahetud organisatsioone ühendada, põllumajanduse edendamist ühtlustada. Aga kui teie osa põllumehi viite ühe koja alla ja teise väga erksa ja edenemis- ning arenemisvõimelise ringkonna viite teise koja alla, kas see on siis ühtlustamine või ühte keskkohata viimine? See on lausa lõhkumine. Kui meil põllupidajaid on lõhutud mitmesse ringkonda, siis toote sellega veel ühe suure lõhkumise juurde, veel ühe suure hoobi annate, et neid veel rohkem lüüa, kes on lootnud

olukorra paranemist. (V a h e l h ü ü e.) Teie, härrad sotsialistid, ei ole vastanud sellele, kas põllutöökojast on kasu, kes saavad kasu sellest. See on üks väga tööja elujuline seltskond, need väiketalupidajad, kuid neil ei ole palju võimalusi kõrvalisi töid saada, suuremalt osalt nad elavad oma majapidamisest.

Ma toon mõned näited selle kohta, et väga suur osa neist 24.000 majapidamisest elab täielikult omast majapidamisest. (V a h e l h ü ü e.) Seda küll, aga ma tahan öelda, et meil on tarvis agronoomilist abinõuandmist korraldada, meil on suur- ja väiketalusid tarvis juhtida põllumajanduse, mesinduse ja karjanduse alal. Väiketalud vajavad seda juhatust palju rohkem kui suurtalud. Kui tahetakse väiketalud põllutöökoja alt välja jätta, kuidas kavatakse korraldada neile agronoomilist nõuannet. Kui teie ütlete, et töölistkoja juurde tuleb ka agronoomiline nõuanne, (V a h e l h ü ü e. — J u h a t a j a k o p u t a b h a a m r i g a.) siis kuidas kavatakse korraldada agronoomilist nõuannet? Ma isiklikult ei usu, et töölistkoda ka neid summasid saab, mis määratakse põllutöökoja agronoomilise nõuande korraldamiseks. Ja sellega, ma kardan väga, meie väiketalupidajad satuvad vihma käest räästa alla. Meie teame, et kui põllumeeste keskselt käes oli agronoomiline nõuanne, siis väiketaludest ei hoolitud midagi, väiketaludele seda ei korraldatud. Alles pärast katsuti niikaugelt jõuda, et põllumajanduse liidu poolt väikemaapidajatele määrati nõuandja ametisse. Nüüd tahetakse see nähtavasti jälle katki lüüa.

Edasi. Siin on öeldud, et metsa ei ole tarvis arvesse võtta, kuna mets võiks väga palju neid alla 5-hektaarilisi talusid viia põllutöökoja alla. Meie näeme, et põllumeeste kogude tegelased väga kardavad, et pärast aga tulevad need väikesed kohad ka juurde! Sellepärast otsitakse kõik teed, et väikesed kohad kuidagi hääletada ei saaks — küll arvatakse metsapind maha, küll arvatakse soomaa maha, et aga väikesed hääletada ei saaks. Võtame üksi metsa arvel väikemaapidamised, mis äetakse põllutöökoja alt välja. Näiteks Virumaal on 680 majapidamise kohta, mis alla 5 ha, metsamaad 478 ha. Vaadake, kuipalju see iga talu kohta keskmiselt välia teeb! Mets võetakse nende arvelt maha, ja selle tõttu ei ole koht 5 ha suurune. Nõnda meie näeme ka Harjumaal — 544 väiketalumajapidamise kohta on metsamaad 213 ha, seda muidugi arvesse ei taheta võtta. Ka Saaremaal on niisuguseid nähtusi, olgugi mitte sel määral nagu Virumaal. Viliandimaal on 219 väikemaapidamise kohta metsamaad 112 ha, mis arvesse ei tule, Valgamaal — 111 väikemaapidamise kohta 290 ha met-

samaad. Teie näete, seal on need talud tegelikult suuremad, aga nad ei saa koja valimisest osa võtta ega selle alla kuuluda. Petserimaal on 112 väikemaapidamise kohta 194 ha metsamaad j.n.e. See on ka ometi olulise tähtsusega. Ma ei hakka teisi näiteid tooma, mida oleks tulnud ka arvesse võtta. Metsapind arvatakse maha selleks, et väiketalupidajad ei pääseks koja hääletamisele. Otsitakse igasuguseid konkse, et väiketalupidajaid välja lükata. See näitab veel kord, et kardetakse väikemaapidajaid hulka lasta.

Põllumeeste kogude ja sotsialistide poolt on nõnda kentsakalt kokku lepitud.

Teie ütlete, et need on töölisted, kes peavad alla 5 ha majapidamisi. Tahan küsida siis, millest need töölisted elavad. Võtame näiteks 1—5-hektaarilised talud, neid on ligi 24.000. Kust need kõik tööd leiaksid, nende juures ei ole vabrikuid ega suuri ettevõtteid. Nüüd, kui veel arvesse võtame, et väga paljud on nõndanimetatud mittepõllumajanduslikud maad ja nende kruntide hulgas on metsa, siis ei lange valimistelt välja mitte 24.000 talu, vaid neid langeb välja palju rohkem. Toon ette näiteid üksikute valdade viisi. Nii on Virumaal Kunda-Malla vallas põlluja aiamaad 5,3%, heinamaad 15,1%, karjamaad 19,8%. Kokku on põllumajanduslikult kasutatavat maad terves vallas 40,2%. Nõnda võib Kunda-Malla vallas 40,2% pääseda valimistele. Sellega näeme, et kui 5 ha on alammäär ja 40% nendest võib minna valimistele, siis võib öelda, et kaugelt üle 10-hektaarilised talud langevad välja.

Näeme edasi, et metsamaa all on 26,5%, soomaa all — 27,7%, muud maad 4,9%, ehituste all 0,7%. Kokku on siis põllumeeste kogude keeles nõndanimetatud põllumajanduslikult mittekasutatavad maad 59,8%. Nii jääksid põllutöökoja alt välja mitte 5-hektaarilise krundi pidajad, vaid ka 10- ja üle 10-hektaarilise krundi pidajad, kuna seal 10-hektaarilise krundi juures tuleb 4 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad. Kas on see siis õieti läbi viidud, et 10-hektaarilise krundi pidajad ei saa põllutöökojast võtta osa? Niisuguseid näiteid võime tuua ka Saaremaalt. Saaremaa rahvasaadikutele peaks see väga hästi teada olema, aga nemad ei räägi siin sellest sõnagi. Saaremaal kõik need 10—11-hektaarilised talud, kas need on tööliste talud? Nii meie näeme, et ilma valimise õigusega jääksid Kunda-Malla vallas 1—5-hektaarilise krundi pidajatest 60, ühesõnaga kõik niisugused maapidajad, kellel maad 1—5 ha; 6—10 ha suuruste kruntide omanikud jäävad samuti kõik ilma ja neid on 108; 10—20 ha suuruste kruntide omanikkudest jääksid ilma valimise õigusega 20, järelikult ¼

taludest langeb välja valimise õiguse alt, seega 350 talust 188 talu langeb välja. Tuleks aga küsida, kus see vald siis kõik töö käib? Teie tahate nüüd niisugused talud töölistekojale alla viia, tahate neid teistest talupidajatest eraldada ja neilt võimaluse võtta agronoomilist nõuannet saada, mis põllumajanduses tarvilik. (V a h e l h ü ü e.) See on ilmselt näha. Mina ütlen, et lõpuks ei tarvitse ju karta, küll elu ise kõik need vead parandab, kuid siinkohal tahaksin kinni naelutada, et see on äärmiselt ülekohtune talitamisviis praegu. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui jätame põllutöökoja alt välja 1-hektaarilise krundi pidajad, siis ei saa 52,5% Kunda-Malla talupidajatest koja valimistest osa võtta, ja see on ülekohus neile. (V a h e l h ü ü e.)

Võtame veel näiteid. Meie näeme, et Tartumaal, — ma küsiks, kas Tartumaa rahvasaadikud kaitsevad siin Riigikogus väikemaapidajate huve, — Kasepea vallas võiks 515 talupidajast hääleõigust saada ainult 147, see on 28,5% võib põllutöökoja valimistest osa võtta. Ma küsiks, kas see on põllupidajate kaitse?! Kastre-Võnnu vallas jääb kõrvale valimistest üle 48% põllupidajast. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma tulen selle juurde ka. Kuidas, härra Laarman, arvate, millest nemad peaksid elama, kui seal vallas on 515 talu, kus nad töö käivad? (V a h e l h ü ü d e d.) Ma tulen selle juurde ka. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja: Palun kõnelejat mitte segada.

J. Loosalu: Vaatame edasi. Toon veel mõned näited. Meeksi vallas jääks põllutöökoja valimistest välja 52% talupidajast. Peipsiäärsetes kohtades märksa rohkem, 92%, aga need on inimesed, kelle eest peaks hoolitsema. Võrumaal jääks põllutöökoja valimistest välja Karilatsi vallas 52%, Koiola vallas jääks 43% välja.

Petserimaal on seisukord palju halvem. Kulje vallas jääks põllutöökoja valimistest välja 76%. Parem ei ole lugu ka Põhja-Eestis. (V a h e l h ü ü d e d.) Palju siis mõisnikke on Petserimaal, kellele need sepad töötavad.

Nii on Põhja-Eestis Harjumaal, Viimsi vallas olukord niisugune, et 51% kogu põllupidajate arvust jääks valimistest välja. Millega võite õigustada niisugust väiketalu pidajate kõrvalejäämist valimistest ja kuidas võite öelda, et need olevat palgatöölised, kui nad peavad oma majapidamises töötama, ei või ometi kibedal oma töö ajal mujale minna. Siin võiks veel näiteid tuua, kuidas on edasi jõudnud niisugused väikesed maapidajad. Näiteks Harjumaal, Rae vallas, Karl Kriegerberg ostis oma väiketalu, mis asub Lagedi jaa-

mast 1 km kaugusel ja mille suurus on 4 tiinu 200 ruutsülda, umbes 20 aastat tagasi. Enamus maatükist kujutas endast siis vee all kannatavat raudkividega ülekuulvatud heinamaad, kus kasvasid jäändrikud kased. 1½ tiinu oli vilisev raba, mis ei kandnud inimestki. Põldu oli kunagi olnud sellel maatükil kaks Tallinna vakamaad, kuid nüüd seisis see ammust ajast söödis. Kogu maatükilt saadi ainult kolm saadu heina ja selle maatüki ostuhind oli 750 kuldrubla. Kuid maatüki kehvus ei kohutanud ettevõtlikku meest. Esimene talv elati naabruses asuvas „Kärša“ talus, muretseti kohale ehitusematerjal, ja kevaldel algas hoolas töö. Juuriti kasejäändrikke, kangutati ja purustati kiva. Sööti-jäänud põld künti üles, heinamaast võeti sellele lisa. Teeäärne koht, kus varem lainetas vesi, täideti kividega ja sinna hakkas kerkima elumaja ühes kõrvalhoonetega.

Alustati ka maaparandusetöid. Ümber terve krundi kaevati vee ärajooksu kraavid kogusummas kahe km pikkuses.

Ma tahtsin näitena tuua, kuidas väikemajapidamistel töötatakse. Nad kasutavad kõik oma tööjõu seal ära sellepärast, et mujalt tööd saada ei ole ja kodus töötada on tarvilik. Uus talunik arvestas kohe õieti, kui välja läks sellelt seisukohalt, et väikese maa-ala peal ei saa olla peasissetuleku allikaks mitte põld, vaid aed. Sellepärast rajati kohe alguses korrapärane viljapuu-, marja- ja keeduvilja-aed, mis praegu võtab oma alla 2 Tallinna vakamaad. Nii et selle aia järgi ta kuulaks nende hulka, kes põllutöökoja valimistest osa ei võta.

Praegu on väiketalu täiesti heas korras ja võib pakkuda mõneski asjas eeskujuga. Ehitused on korralikud. Tema tähtsamaks tuluallikaks on puuvilja- ja marja-aed, mis korraliku harimise ning väetamise juures annab hea saagi. Lisa sellele saadakse ka maasikate müügist, kuid et nende valmimine langeb kokku heinajaga, siis ei olda majapidamises neist väga huvitatud. Loomadest peetakse talus praegu 2 lehma, 1 hobune, 2 siga ja 25 kana.

Kas on see praegusel juhtumisel käsitöölise koht? See on täiesti põllumajanduslik koht. See inimene on edasi jõudnud, ta on oma lastele haridust andnud: kolm last on ülikooli ja üks keskkooli haridusega. Töö läheb edasi. See on üks näide.

Võtame veel ühe näite, Mihkel Silla majapidamise Virumaal Narva vallas. Krundi suurus on 4,4 ha, millest aeda 0,2 ha, põldu 3 ha, heinamaad 0,7 ha ja muud maad 0,5 ha. Mullapind pole kuigi hea — kohati valge liiv. Aga ta on oma

majapidamisega katsunud edasi jõuda. Tal on korralik majapidamine, on suutnud omale korralikud hooned ehitada, aga teda ei peeta koja eelnõu kohaselt põllumajapidajaks. Ta on väiketalupidaja, elatab ennast täiesti põllumajapidamisest, aga siin öeldakse, see pole põllupidaja, see peab minema töölistkotta. Kas see on siis õige? Siin kaubeldakse kui hobusega laadal, ja üks erakond müüb teisele neid väiketalupidajaid. Aga mina usun, need väiketalupidajad saavad ise sellest varsti aru, nad ei poolda praegu seda, et nendega nõnda kaubeldakse, ja edaspidi saavad neil silmad selles asjas veel rohkem selgeks.

Siis näeme edasi Tartumaal, kus on väikemajapidamised väga edasi jõudnud, seal on Viktor Laar'i majapidamine, see on väga intensiivne, krundi suurus 0,7 ha ja kasvatab peamiselt juurvilja. 1930. a. suvel oli tal juurvilja all 0,5 ha, kartuli all 0,1 ha j.n.e. Pisikesed lapikesed tal on, ja ta elab. Ta rendib veel omale väljapoolt maatükikesi suurpõllumeeste käest siin ja seal, ja selle tõttu võib ta lehma rohkem pidada, kui meie arvata võime. (V a h e l h ü ü e.) Kui ta juhuslikult rendib üks aasta siit ja teine aasta sealt, teie teate ju, kuidas renditakse heinamaad, seal ei olegi õieti heinamaa renditud, vaid kuidagi saak saadakse töö eest kätte. (V a h e l h ü ü e.) Või võtame Juhan Soonberg'i väiketalu. Ma usun, et teie ei hakka ette heitma, et see on oma meeste talu, see on muidu nimedes kokkusattumine. (V a h e l h ü ü e.) Hea küll. Üldse meie näeme, et väikemajapidajate hulgas on juba väga häid eeskujusid olemas, ja nüüd on tarvis ainult võimaldada, et nende eeskuju kõigile teatavaks saab, et seal põllumajandusliku nõuande kaudu korraldatakse ekskursioone, et neil nõuandjad taludes käiksid.

Väiketalupidamised lähevad meil väga intensiivseks, võivad elatada terve perekonna, ja seepärast on tarvis tingimata sellega arvestada, et mida kaugemale meie läheme, seda suurema tähtsuse omavad väiketalupidamised, ja eriti just seepärast, et meil on tööpuudus aina suurenemas, vabrikute arenemist meil ette näha ei ole, muid koduseid kõrvaltöösid palju ei ole, ja suurtaalupidajad hakkavad ikka rohkem masinaid tarvitama. Tööjõude sinna enam väga palju vaja ei ole. Kõik riigitegelased peaksid sellega arvestama, kuidas saaksime edaspidi intensiiveerida väikemajapidamisi, et nad omaga välja tuleksid. See on riiklik tarve, ja töötatöölise probleemi lahendamine ikkagi langeb vist sellele, et peame juhtima inimesi maale ja neile andma maatükid kätte. Selleks muidugi on tarvis, et põllumeeste kogud hoolitseksid puht põllumajanduslikkude küsi-

muste eest. Nüüd aga näeme, et just neid väikemaapidajaid tahetakse põllutöökoja alt välja jätta ja siis loomulik on, et sellega võtavad ülevõimu oma kätte põllumeeste kogude, suuremate majapidamiste huvid. Meie näeme ka minevikust seda, et on väga palju lubadusi tehtud, et väiketalude eest tahetakse hoolitseda, aga ometi seda tehtud ei ole. Peab ütlema, et põllumeeste kogud üldse oma lubadusi vähe täidavad. Meie ei saa neid enam uskuda. Alles tänavu hiljuti on lubadusi tehtud, nimelt Põllutööminister lubas midagi ette võtta selleks, et kinnisvaramaksu alandataks, aga midagi ei ole tehtud. Lubadused on lubadusteks jäänud, ja juletakse isegi tulla teistele näkku ütlema, et teised olvat valelikud ja ei täitvat lubadusi. Vabariigi Valitsuse liige lubab Riigikogu ees, et tullakse kinnisvaramaksu alandamisega, ja nüüd seesama Vabariigi Valitsuse liige ei tule enam küsimuselegi vastama. See on päris lubamata nähe meie poliitilises elus. Niisugused asjad tulevad ette ühtepuhku. Kui meie suurema erakonna liikmed niiviisi lubadusi murravad, milleni meie siis välja jõuame? Kinnisvaramaks on igalpool kõne all. Segadused on valdades, omavalitsustes ja taludes, aga ei tulla küsimisele vastamagi. Niisugused on lubadused! Nõnda on lubatud väiketalude eest hoolitseda põllumeeste keskseltsis. Aga mitte midagi ei ole tehtud, lubadused on kõik vette langenud. Kui teisel lugemisel vaielduste juures on tarvis, siis toome näiteid, kuidas põllumeeste keskseltsi poolt vastati, kui kutsuti väikemajapidamistele seletusi andma. Öeldi, mis nendega enam jannata, tuleb suruda nii-kui-nii töölistekoja alla. Nii talitatakse ülekohtuselt. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei kõnelenud pikalt... (N a e r.) ma tahtsin kokkuvõttes seda öelda, et see ei ole õige, et väiketalud sunnitakse töölistekoja alla. Põllutöökoja all peaksid olema need, kes on põllumajandusliku iseloomuga. Sotsialistid on ütlemata jätnud, kas nad usuvad kojast head. Kui nad usuvad, siis loome ometi olukorra, et väiketalude pidajad ka sellest hüvest osa saaksid. Kuid töölistekojas on teine nähtus veel see, et sinna, nagu arvata võib, asuvad linnatöölised ja vabrikutöölised, ja maatainimesed on enamuses, väikepõllupidaja ei saa kaasa rääkida ei põllutöökojas ei töölistekojas. Ja nii siis olete selle vaese väikese inimese litsunud kahe müüri vahele, et see ei saa hingata ja häältkki teha. Nii jätate teie väikemajapidamised raskustesse, ja imestate, kui koondusemehed peavad minema väiketalupidajate juurde ja ütlema, milline seisukord on Riigikogus. Vaadake, nüüd hakkame meie aru saama, mispärast väiketalude suuremaksstegemist nõnda võrt on katsutud edasi lükata. Väikemaja-

pidajad on väga intensiivsed tööinimesed. Nad elavad suure kokkuhoidu ja kibeda tööga ära. Neil on tahtmine, et nad oma majapidamisi saaksid suurendada. Ja tõepoolest niisugustele inimestele on soovivat võimaldada majapidamist suurendada, sest seal on täielik tööjõud, need inimesed tahavad töötada. Ma tean juhtumisi, kus praeguse Põllutööministri ajal on antud suurtele taludele maad juurde. Suurtele taludele antakse maad juurde, aga need ei jõua üles harida maad, mis neil praegugi on. Väikesed maapidajad aga jäetakse kõrvale. Ma saan aru, et põllumeeste kogude ja sotsialistide vahel oli kokkulepe tehtud, et väikemaapidajad tulevad teha kaubaobjektiks, ja selletõttu ärge laske väiketalupidamisi saada suuremaks, siis tulevad nad põllutöökotta. Ja põllumeeste kogud arvavad, et väiketalupidajad nende poolt ei ole ja ei võimalda kojas suurpõllumeeste enamust maksma panna. Hoitakse meeles ära, et väiketalu ei muutu suuremaks, ja sellepärast las ta jääda edasi töölistkotta. Nüüd meie saame aru, mis pärast alati mõnitati väiketalude suuremaks tegemist. Meil on niipalju veel maad, kust 50.000 majapidamist võib muuta suuremaks, aga seda ei ole lastud sündida. Sellest muidugi saab ka rahvas teada, et nüüdsest peale väiketalude suurendamine jääb soiku, sest kes võib lasta põllutöökotta niisugust kõrvalist inimest, nagu väikemaapidaja. See on ühest küljest. Teisest küljest aga... (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, meie ajal antud juurdelõigete asi on niisugune, et ühe suvega anti rohkem, kui pärast kokku on antud, ja selleaegseid otsuseid teostatakse veel praegu tagantjärele. Rahvas teab, kelle ajal anti. See oli esimene suvi, esimene kord, kui üldse hakati väiketalusid suurendama juurdelõigete teel, kui meie esindaja oli Põllutööministeeriumi juhtimas. Esimesel suvel ei jõutud seda küllalt hoogsalt läbi viia, aga soovime, et peaks see asi edasi minema sama kiirusega. Teisest küljest meie näeme, et kui organiseeritakse seda põllutöökoda, siis ollakse alati väikemaapidamiste suurendamise vastu, sest suurendamisega võiks ju väikemaapidamine tulla põllutöökoja alla, mida aga ei taheta. Ja nõnda on siis väikemaapidajale mõista antud, et ole ja virise oma väikese maalapikese juures edasi. Iga ringkond tahab oma koda alal hoida, ja nõnda, ma arvan küll, et siin on ühe väga tähtsa probleemiga tegemist, kas meil ei tule üldse seisk väikemaapidamiste eluolulisteks muutmises. (V a h e l h ü ü e.) Härra Jõeäär, see on kõige imelikum, meie tahame kutsuda Teid ja kuulda Teie seisukohta, tahaksime kuulda, missugused on Teie töekspidamised ja Teie teod. (V a h e l

hüüe.) Meil on teateid, kus suurmajaomanikule, tööstusettevõtjale, ärimehele lubati neid juurdelõikeid anda, aga väiketalupidajate juurdelõigete soovid lükatakse tagasi. Meil on ka teada, kus on lubatud — ma ei tea, kas juba kätte antud, eks seda saab varsti kuulda — suurtele talupidajatele juurdelõikeid. Sügisel muidugi teeme kokkuvõtte, kuipalju on juurdelõikeid antud. Ma pean tähelepanu juhtima sellele, et niisugune hädaline juurdelõigete kava, nagu valitsus kinnitas, ei lase loota, et meie väikemaapidamiste eluolulisteks tegemist edasi arendatakse. Kui sotsialistid ja põllumeeste kogud oleksid tahtnud jätkata seda väikemaapidamiste korraldamistööd, siis oleks ometi korralik kava vastu võetud. Nüüd kinnitati aga niisugune kava, mida eelmine valitsus ei võinud ega tahtnud kinnitada ja millega meie kuidagi nõus olla ei saa. Meie teame, et see kava, mis valitsuse poolt kinnitati, on niisugune, kus tehakse lubadusi, et nii- ja niipalju olevat maad tarvis, aga pärast hakatakse seda kava vähehaaval redutseerima. Seal olevat tarvis metsamaad arendada, tähendab praegu on kirjas kõikisugused soovosastikud j.n.e., siis on vaja omavalitsustele — heakorra asutistele j.n.e., ja lõpuks jääb järele, et kõigest niipalju võiks anda. Alguses on suured lubadused, aga lõpuks ei jää midagi neist järele. See näitab, et teie lubadustest ei tule midagi välja.

Nõnda, austatud rahvaesindajad, peame tõena seda võtma, et meil on ähvardamas väikemaapidamiste korraldamise seisujäämine.

Siin on kaks seisukohta, ühed ei taha, et väikemaapidajad tulevad põllutöökotta juurde, ja teiselt poolt ei taheta, et nad töölistkojast välja läheksid. Selle tulemus on see, et need väikesed inimesed ei saa oma huviseid kaitsta ei töölistkojas ega ka põllutöökojas. Töölistkojas surutakse nad enamusele alla, ja nõnda on need väikemaapidajad sattunud kodade tegemisega vihma käest räästa alla.

Usun, et põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koondus katsub kõik teha, et niisugune olukord muutuks ja et ka väikemaapidajad saaksid edasi areneda ja sellest kaubaobjektist saaksid jälle harilikkude inimeste seisukorra juurde ja et ka nende töötahet vääriliselt hinnataks. Nüüd aga jäetakse väikesed täiesti kõrvale ja see on väga kurb.

Praegu lõpetan, aga II lugemisel, kui on tarvis tuua üksikasjalikke näiteid ja tõendusi, siis teeme seda.

Kui neil, kelle arvamiste pihta olen koputanud, on teistsugused seisukohad, siis tulgu nad ja näidaku, missugused on nende töekspidamised ja missugused nende teod.

Kaasaruandja A. Leps (aruandja ülesannetes, fakt. märk.): Pean kõigepealt tähendama sellele, mida ütles härra Loosalu, et Kunda-Malla vallas on 51% põllumajanduslikult mittekasutatavat maad ja 49% põllumajanduslikult kasutatavat maad. Sellest ei järgne aga, et pool talupidajaid peab valimistest välja jääma, sest Virumaal on niisuguseid talusid, kus põllumajanduslikult kasutatavat maad on väga väike protsent. See põllumajanduslikult mittekasutatava maa suur protsent üksikute talude juures annab suure maa-ala mittekasutatavat maad. Sarnast vahet ei saa aga olla, millest siin kõneldakse, et suurel hulgal väiketaludel oleks 51% mittekasutatavat maad. Neis taludes — talu maa-ala —, mis kinnistatud on, — ja nende kohta maksab Eestimaa talurahva seadus, kus on öeldud, et peab olema 3 tiinu põldu, 3 tiinu heina- ja 3 tiinu karjamaad, — ei või olla alla 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad. Niisuguseid kohti, mis alla selle, ei oleks saanud kinnistada. (V a h e l h ü ü d e d.) See on niipalju, kui teie olete mõisates väikesi kohti sisse seadnud, niipalju neid on, (V a h e l h ü ü e.) mis aga juurdelõigete tõttu suuremaks lähevad.

Teiseks kõne alla võivad tulla niinimeetatud popsikohad, ja need on alla 5 tiinu, seal on olemas ainult majaanune maa vaid mõne Tallinna vakamaa suuruses. Neid ei saa põllumajanduslike üksusteks lugeda, nemad on tarvitajad, nad ei ole produktendid ja ei kuulu oma majanduslike huvide tõttu põllutöökotta. Kui härra Loosalu ütles, et neid on 24 tuhat, kes ei kuulu põllutöökotta, siis ometi on need päris väikesed kohad, kus on ainult majaanune maa, ja sellepärast ei kuulu nad põllutöökotta. (V a h e l h ü ü e.) Mis puutub sellesse, kui härra Loosalu ütleb, et vaadake, seal ei anta agronomilist abi, siis on see täitsa vale arvamine. Seda on juba komisjonis rõhutatud, et § 3 p. 5 järele korraldab koda just agronomilist nõu- ja abiandmist, ja et agronomilise abiandmise alla kuuluvad kõik, kellel mingi põllumaa on; ei ole õige öelda, et neile agronomilist abiandmist ei korraldata. See on kõik, mida tahtsin öiendada faktilise märkusena.

A. Kärner (fakt. märk.): Rkl. Loosalu' kõne kohta tahaksin tähendada, et just enne ei antud väikemaapidajatele juurdelõikeid, kuna nüüd seda tehakse. Mina toon selleks näite. Just täna käis minu juures Kloostri vallast Kurkse popside ja vabadikkude esindaja ja kõneles, et aastad tagasi olevat otsus tehtud, et tuleb riigi tagavaramaadest juurdelõikeid anda talunditele, mille suurus on 15—20 ha. Popsidele ja väikekohapidajatele, kel-

lele juurdelõikeid hädasti vaja oleks, seda ei anta. (V a h e l h ü ü e.) Praegune Põllutööminister lubas selle otsuse muuta ja anda maad väikekohapidajatele. Sel ajal, kui koondusemehed olid Põllutööministeariimi eesotsas, on igalpool niiviisi talitatud, et suurtele talunditele anti juurdelõikeid, väikekohapidajatele mitte. Usun kindlasti, et härra Põllutööminister niisuguse otsuse ümber muudab ja annab maad neile, kellel ei ole. Nagu ma juba tähendasin, on eeltähendatud otsus tehtud arvatavasti 1928. a. ja nüüd kavatakse see täide viia. Mina küsisin Harjuma riigimaadeülemalt, kas see otsus viiakse nüüd täide? Tema ütles, et ministri korraldusel võib otsust ümbert muuta ja selle järgi antakse maa sinna, kuhu see tarvilik. Ja vaadake, mu härrad, nii on koonduse ministrite ajal talitatud mitte üksi Harjumaal, vaid igalpool. (V a h e l h ü ü d e d.)

Vaheaeg kl. 14.10 min. — kl. 14.20 min.

Koosolekut juhatab Esimees K. Einbund.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

R. Penno: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllutöökoja seaduse arutamine on Riigikogus erakordsetel tingimustel sündinud, niihästi komisjonis kui ka praegu siin. Vabariigi Valitsus oma deklaratsioonis, nagu siit juba tähendatud, lubas põllutöökoja ellukutsumiseks tarvilikud eelsammud astuda. Tema lubas vastavad nõupidamised kokku kutsuda, kes pidid õieti laialdaste põllumeeste huvide kokkuvõtte tegema ja sellelt seisukohalt koja projekti koostama. Selle asemel Vabariigi Valitsus esitas Riigikogule suvise istungjärgu lõpupoole selle seaduseelnõu ja nõuab nüüd otsekohe selle vastuvõtmist. Üldkomisjonis on seda seaduseelnõu arutatud päevad ja ööd. Öid on ka kaasa võetud selle seaduse arutamisel. Ka Riigikogu selle nädala algusest, teisipäevast, peale istub päevad läbi, öid ei ole veel hulka võetud, aga võib-olla, et tuleb selle seaduse arutamisel ka ööd läbi istuda sellepärast, et koalitsioonil ilmingimata on vaja see seadus vastu võtta. Opositsioon ei mõtle koalitsioonile selle seaduse vastuvõtmise juures takistusi teha, aga meie tahame omaltpoolt tähelepanu juhtida, missuguse korra järgi seda seadust on vuristatud. Loomulik, et sarnase kiire arutamise viisi juures, mis meie parlamendi ajaloos esmakordne, ja kus üldkomisjonil korraga arutamisel oli terve rida suuremaid seaduseelnõusid, ei või tagajärjed head olla. Ma tuletan meelde, et üldkomisjonis oli arutamisel mitte üksi põllutöökoja seadus, vaid ka niipalju vaidlusi

tekitanud eelmine päevakorra-punkt — krediitkassa põhikirja uuendamise seadus. Seal oli samal ajal ka käitise tööliskonna asutiste seadus, peale selle veel maksukorralduse seadus ja gildede varandused. Kõik need pidid olema niivõrt kiire iseloomuga, et tingimata käesoleval istungjärgul vastu võetud pidid saama. Sellepärast, lugupeetud Riigikogu liikmed, nägime, et nende seaduseelnõude arutamisel tarvitati erakorralist taktikat, mis teiste seaduste ja hariliku parlamendielu juures tarvitatud ei ole. Koalitsioon ütles: ärge tulgegi kõnelema, see on täiesti asjata, ja kõik need parandused, mis teete, lükkame tagasi. Soovitati meile eriti Riigikogus kõnelema. Ma tahaksin siis ka ära märkida selle seaduse arutamise korda, et jälle ei tuldaks seletama, miks ja mis. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei ole kuulnud, et teie seda olukorda iseloomustanud oleksite. Ma ütlen, minu arvates sarnase arutamise viisi juures paratamata ka seaduse tehniline väljatöötamine jätab palju soovida. Ja ka peale nende tehniliste paranduste, mida nende näpunäidete ja vastuvaieluste tagajärjel siiski mõned üksikud seadusesse tarvilikuks on peetud võtta, jääb veelgi üksikuid tühje kohti ja puudusi. Aga meil ju armastatakse öelda, et seadused võivad tulla puudulikud, ja seda otsekohe peetakse nagu seaduse vooruseks. (V a h e l h ü ü e.) Jah, härra Juhkam tuletab mulle meelde, et tõesti üks aruandjatest selle seaduse juures ütles, et seadusi seletama ei pea meie, ja meil pole vaja neid tõlgitseda, see on Riigikohtu ülesanne. Mina selle juures märgiksin ära, et kui Riigikohus mõne seaduse on seletanud, siis tulakse koalitsiooni ridadest ja öeldakse, et see Riigikohtu seletus meile ei maksa. Seda kuulsime Riigivanema vahelhüüdest krediitkassa seaduse juures, kui rkl. Kalbus seda küsimust puudutas.

Sarnase olukorra juures arutame meie praegu põllutöökoja seadust. Ta on õieti koalitsiooni poolt läbi surutud, nagu teisedki seadused, mis praegu päevakorras on. Üksikute seaduste juures, kus mitte ainult opositsiooni poolt puudustele ei näidatud, vaid kus ka koalitsiooni ridades inimesi leidus, kes julgusid sõna kaasa kõnelema, seal näeme, et tehti mõned muudatused, ja päris õigusega peab märkima, et siiski sotsialistid selles koalitsioonis on palju suurema arusaamisega, et nad mitte, kui seaduses puudusi on, nii tõrksalt sellest kinni ei pea, et ilmtingimata selles vormis ja sellel kujul seadus läbi peab minema. Paremalt tiivalt ei ole absoluutselt mingit järeleandmist. Seda ma tahtsin iseloomustada nende nelja seaduse arutamisel, mis mulle selle lühikese aja jooksul, mis mina komisjonis olin, mulje jäi. Ja mulle näib, ka praegu on see küsi-

mus, et paremalt tiivalt, mitte pahemalt tiivalt järele ei anta, et sedagi seadust vähegi vastuvõetavamaks teha. Ma ütlen veel kord, meie poolt on reale puudustele ja peapuudusele, mis meie arvates põhimõttelikult selle seaduse vastuvõtmatuks teevad, tähelepanu juhitud: Ka teistelt rühmadelt on samasuguseid soovet tulnud. Meie nägime, et ka tööerakond samadele puudustele tähelepanu juhtis, samuti nägime ka, et rahvaerakond neist puudustest kõnet teha tahtis, aga kahjuks koalitsioonis on praegu tugevam pool põllumeeste kogud, neilt on Riigivanem, nemand on õieti valitsuse tegevuse eest vastutavad, ja kui seal öeldakse, et mingit järeleandmist ei ole, mis siis julgeb ja suudab väikene keskrühm kahe suure kivi vahel ennast maksma panna. Ma ütlen, ühe teise seaduse juures ta siiski seda suutis, siis oli üks teine keskrühm ka sellest huvitatud, õige väikene küll, aga mõjurikas, sellepärast, et ta on andnud valitsusele majanduse pea, Majanduseministri, majanduse rühm, kes rahvaerakonnaga suutis mõjutada seda, et sotsialistid järele andsid. Aga selle seaduse juures arvatavasti rahvaerakond, kuigi tal mõned soovid selle seaduse juures olid, ei ole suutnud ennast maksma panna.

Seda ma tahtsin enne, kui seaduse sisulise arutamise juurde minna, ära märkida. Igatahes niisuguses õhkkonnas tuleb meil praegu seadust arutada ja niisugused järeldused kogu rahval ja ka lugupeetud Riigikogul teha tulevad, kui üksikud parandused esile tuuakse, mispärast siis ka meie oleme sunnitud neid niiviisi rõhutama ja rohkem välja tooma, mida teie arvates üldse seaduse puuduseks pidada ei tule.

Üheks peapuuduseks on seadusel see, et tema nagu hingeliselt käristab lõhki meie põllumajanduse. See on õieti see, nagu üks lugupeetud kõneleja siin koalitsiooni loomisel näitas oma kõnes, et koalitsioon on õieti lõhkihärastatud südamega koalitsioon, kus igaüks oma poole kisub ja tõmbab. Meie põllumajandus tõesti taetakse kahte ossa jagada. Omalajal organisatsioonide esindajana võttis sõna härra Schütz ja ta pidas ka peapuuduseks sellele seadusele seda, et põllutöökojast ei võta osa kõik põllupidajad. Jäävad tema andmete järele umbes 45 tuhat inimest eemale. Nähtavasti see asi läks valitsusse, ja siis seletas hiljem härra Schütz, et vahepeal lubas valitsus ka töolistekoja. Ja seda kuulsime täna ka. Härra Joonas'e suust vahelhüüdena kuulsime sellest, et alla 5 ha talud viiakse sinna kotta. Seda on ka väga autoriteetlikud inimesed mitmel korral kinnitanud. Järelikult on ka see nii õieti sotsialistide lepituseks selle kojaga. Sellepärast nad põllumeeste kogu-

dele oma kaasabi annavad. Nad arvad, et 45 tuhat niiöelda jääks tööliste-koja piirkonda, see suurendaks tööliste armeed ja neid, kes tahavad tööliste esindajad olla. Sellega ei ole neil selle vastu midagi. See on otsekohe nende poolt mitmel korral kinni naelutatud. Teiseltpoolt põllumeeste kogude seast ja ka aruandja ja Põllutöoministri seletustest paistab välja, et alla 5 ha majapidamised ei kõlba sinna, et mis põllumehed nad on. Härra Loosalu kõneles, et mõnes vallas on 75% või veel rohkem protsente neid Tonkman'i arvates nõndanimetatud „käsitöölisi“. Kui Teie kõnelete, et neil ei pea põllumajapidamisega tegemist olema, siis ei ole Teil selle peale mingit põhjendust öelda. Et Kunda-Malla mehed kõrvalt teenivad, siis ei ole selles midagi halba, sest ka Saaremaal ja Muhemaal käivad mehed väljas tööl, ja naised kodus teevad põllutööd, sest et ainult põllupidamisest ei jätku eluülevõltpidamiseks ka suurematel talupidajatel. Kas Kunda-Malla mehed kuhugi välja rändavad, teistesse valdadesse tulevad, ja kas nad seal ülalpidamist leiavad? Meie teame, et praegu on tööpuudus, tööliis vallandatakse tööstustest ja sellepärast ei saagi siin kõneleda sellest, et nad võiksid maapidamist ainult kõrvalttööhäruks kasutada, nagu nad maad kasutaksid vähema tuluallikana. Need, kes sellest räägivad, need põhjalikult Eesti oludes eksivad. Sellest võiks aru saada siis, kui niisugused inimesed tulevad kuskilt väljastpoolt ja Eesti olusid esmakordselt näeksid. Meie elame külj-külje kõrval ja teame, et valdadest kuhugi välja minna ei ole. See on õieti väiketalu mehe kurbloomus, et ta peab seal põllu peal ära elama. Ja kui teie ütlete, nii nagu lugupeetud aruandja ütles, et mis siin katki on, meie jätame nad koja valimisõigusest ilma, aga meie läheme talle abi andma. Teie teete need väiketalu mehed siis hoolealusteks, kus neil isetegevust ei ole. Kas see on siis härra Riigivanema poolt rõhutatud isetegevus, et meie kohtleme neid kui hoolealuseid. Nii teie kõigepealt räägite iseenda vastu.

Aga ka sotsialistid põhjalikult eksivad, kui nad ütlevad, et meie saame tööliste-koja, ja mis siis on, kui väikemaapidajad saavad sealt agronoomilist nõu. Seaduse järgi kõik agronoomilise korralduse annate põllutöökoja kätte, ja selle sisekoloniasatsiooni, selle, kuidas just väikemaapidajaid korraldada edaspidi, kuidas luua uusi elujõulisi, tugevaid majapidamisi, selle annate suure koja kätte, ja väikesed mehed tõrjute eemale, kellel see kõige hädavalajalisem on. (V a h e l h ü ü e.) Just, vaadake, inimene on inimene, ta on sarnane olevus, et kui on olukord halb, on kitsad võimalused, siis ta on sunnitud ennast kokku tõmbama. Ja ta tõmbubki kui tigu

karpi, et kuidagi ennast ülal pidada, kuidagi ennast vee peal hoida. Meie oleme küllalt neid aegu üle elanud, kus meie põllumajandus ja terve rahvamajandus oli väga piiratud oma tarvetes, see oli nimelt sõjaajal, kus oli suur rauapuudus, nahapuudus, j.n.e., kus vana rauatükk kasutati ära, et kuidagi sahka teha. Meie näeme, ka, et väikemaapidamised erilise pingutusega, kokkuvõtmisega endil elu sees hoiavad. Neile oleks vaja otsekohe abi viia ja kätte näidata neid teid, kuidas väikese maalapikese pealt rohkem kätte saada võiks, aga teie selle asemel ütlete, et mis nemad nüüd! See on mulgi ideoloogia, kes arvab, et ainult tiinude järgi mõõdetakse mehe mõistust. — Nii ometi ei või seda teha! (V a h e l h ü ü e.) Teie kangesti kardate minu häält. Vabandage, et mul juba sarnane vali hääl on, ja ma ei saa teisiti. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei kõnele siin sugugi sellepärast, et ma midagi kardaksin, ei ole siin mul ega minu rühmal midagi karta. (V a h e l h ü ü e.) Et seda kinni naelutada, kordan, et härra Teemant ütles vahele, et rühmal on küll karta. (V a h e l h ü ü e.) Siin Teie paljastate jällegi seda kavatsust, mis Teil olemas, millisele aga avalikkuse ees püüate vastu vaielda. Härra Teemant ütleb ju otsekohe — teda ma austan just selle otsekoheuse pärast — koondus peab põllutöököda kartma, selleks on see koalitsiooni loodud! Aga kas meie seda kardame, see on iseküsimus. (V a h e l h ü ü e.) See on minu arvates kõige suurem oluline viga, mis selle seadusega tahetakse läbi viia ja mida meie rühm peab täiesti vastuvõtmatuks, kui parema tiiva rühm siin ei mõtle järeleandmisi teha. Ma olen katsunud veel viimisel minutil härra Põllutöoministriga kõneleda, aga näib, et see lootusetu on, sest härra minister ei saa otsustada ilma rühmata. Kui põllumeeste kogude rühm täiesti seda taktikat ja seda soovi jagab, mida lugupeetud rkl. härra Teemandi suust kuulsime, siis loomulikult ta hääletab väikemaapidajad kojast välja. Aga kas see põllumajanduse huvides sünnib, see on iseasi. (V a h e l h ü ü e.) Ma lugesin ajalehest seda, sest Põllutöoministeriumis tehakse need kavad igakord teatavaks. Kui need kavatsused alles nii algkujul on ja neid siis ajakirjandusesse kantakse, ei tea kas neil siis alati tulemusi on, aga vähemalt nägime sellest, kuidas need kavatsused alguses olid. Sealts nägime, et sel korral kõneldi koguni 7 ha-st põllumaast, võib-olla, et see ajalehe eksitus oli, aga igatahes nii oli kirjutatud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei armasta ajalehti kaasa kanda.

Teine puudus on, et seadus praegu raske ajal maksukoormat tõstab ja ebaõigelt tõstab. Ei maksustata üksnes neid, kellel

õigus on osa võtta kojast, vaid ka teisi, kellel seda õigust pole. Härra Põllutööminister ja härra Tonkman on püüdnud väita, et see nii ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Aruandja ütleb ka, et see nii ei ole. Aga lubatagu siis mul tähelepanu juhtida valimisõiguse kohta, mis § 8 öeldud. Valimisõigusest kõneldakse: „Valimisõigus on igal täieealisel Eesti kodanikul, kes on väljaspool linna ja alevi piire asuva seesuguse talundi tegelik kasutaja, millel on vähemalt 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat või vähemalt 1 ha aiamaad. Põllumajanduslikult kasutatavaks maaks käesoleva seaduse mõttes loetakse põllu-, aia-, heina- ja karjamaa. (Variant juurde lisada: „ning metsamaa.“)“

Metsamaa kohta on juba vaieldud, ja nüüd härra minister sellest küsimust ei tee.

„Samadel alustel kuulub valimisõigus ka juriidilistele isikutele,“ j.n.e. „Talundiks käesoleva paragrahvi mõttes loetakse eraldi põllu- või aiamaapidamisena korraldatud majanduslikult ühtekuuluv kinnisvara.“

Maksustamist käsitab § 50. „Kojal on õigus võtta koja heaks lisakinnisvaraks väljaspool linnu ja alevide asuvalt põllumajanduslikult kasutatavatelt kinnisvaradelt tingimusel, et maksu normid ei tõuseks üle 10% Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu seaduse (RT 18/19 — 1920 ja 57 — 1930) põhjal võetavast maksust. Maksu normid kuuluvad Põllutöö- ja Majanduseministri kinnitamisele nende kokkuleppel.“ Edasi on öeldud: „Põllutöökoja heaks võetavast maksust on vabastatud kinnisvarad, millel katastri andmete järgi põllumajanduslikult kõlbulikkude maad alla 5 ha, kuivõrt need maad ei kuulu talunditesse, mis annavad valimise õiguse § 8 põhjal ja aiamaapidamiseks alla 1 ha.“ Tähendab, siin on märgitud, kui valimisõigus on ja kui katastri järgi põllumajanduslikku maad vähem on kui 5 ha, siis maks tuleb... (V a h e l h ü ü d e d.) Aga kõik need, kes kasutavad üle 5 ha või 5 ha peale katastri andmetel põllumajanduslikult kõlbulikkude maad, need käivad maksu alla. (V a h e l h ü ü d e d.) Põllumajanduslikult kõlbulikkude maad, aga seal on öeldud — põllumajanduslikult kasutatavat maad. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole, kui terminologia üks on, siis korraldage. Aga seal on öeldud — põllumajanduslikult kasutatav maa. Kui teie kaht terminoloogiat tarvitate ühe mõiste kohta, siis ühtlustage need ometigi ja viige ühte. (V a h e l h ü ü d e d.) Miks meie peame? Härra Põllutööminister, kõigepealt Teie peate selle eest hoolitsema, et seadus selge oleks. Kui siin aga seaduses puudus on, viga, siis peaksite seda otsekohe ütlema, et viga on sisse jäänud. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake,

põllumajapidamised, kellel alla 5 ha, on vabastatud, aga valida võivad need, kellel ei pruugi katastri andmete järgi 5 ha maad olla. (V a h e l h ü ü e.)

Härra Selter üldkomisjonis seletas päris selgelt, et nendes kahes paragrahvis on see ette nähtud, et kui 10 ha talud on jagatud kolmeks või antud rendile kolmele isikule, siis nemad ei oma valimisõigust, aga selle järgi teie siiski neid maksutate. Rendilepingute järgi on kohustatud rendilevõtja kõik maksud maksma, mis selle talu peal on. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie siin panete maksu peale. (V a h e l h ü ü e.) Tulete mulle järele selles asjas. Valimisõigust ei oma iga kolmandik talust, aga maksu iga kolmandik peab siiski maksma. Kas see on, minu härrad, õiglane printsiip? (V a h e l h ü ü e.) Teame, lugupeetud härra minister, on väga palju sääraseid talusid just seetõttu, et Teie ei ole hoolitsenud, et talude tükeldamise keeld oleks kaotatud. Tegelikult kasutatakse meil talusid tükeldatult edasi. Käesoleva seaduseelnõu järgi valimisõigust ühelegi tükeldatud talu pidajale ei anta, kuid maksud panete aga siiski peale. (V a h e l h ü ü e.) Pole midagi parata, see seadus ei nihku, oleks hädavajalik läbi viia, et igaüks maapidamise üksuse kätte saaks. Teie ütlete, et niisuguseid maapidamisi ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Kui üldkomisjonis seda seadust arutasime, siis kuulsime, et niisuguseid talusid palju on. (V a h e l h ü ü e.) Põhja-Eestis on seda ka väga palju. Minu ümbruskonnas on talusid, kus vennad on talu omavahel jaganud, kuid ei saa seda kinnistada sellepärast, et ei ole vastavalt seaduse normidele põllumaad. Aga selle asjaolu parandamiseks ei ole midagi katsutud teha. (V a h e l h ü ü e.) Teie kõnelete sellest, samuti ka härra Tonkman lahutas siin käsi, sellest kirjutatakse ka teie ajalehes, et see on absoluutne vale, et on kohustatud maksu maksma ka need, kellel ei ole valimisõigust. (V a h e l h ü ü e.) Kui te sellest õiguseprintsibist tahate kinni pidada, siis viige see printsiip läbi järjekindlalt ja öelge, et see ei maksa maksu, kellel ei ole hääletamise õigust. (V a h e l h ü ü e.) Vanameelne, seda võib iga printsibi kohta öelda, aga kui teie tahate õigluse printsiipi seaduseandlusega teostada, siis peate seadusele vastava redaktsiooni andma. Muidu tuleb siin maksta inimesel maksusid selle koja heaks, kuigi tal valimisõigust ei ole.

Kolmas ja üks tähtsamatest puudustest on selle seaduse juures see, et vaatamata selle peale, et seadus tahab kõik meie põllumajanduse alad haarata, ka aiapidamise, ometi ei anta võimalust meil üksikutel liikidel kotta pääseda. Meie teame, et aiamaapidamisi väljaspool alevipiire ei

ole väga palju, aiatöö edendamine on aga põllutöökojal ilmtingimata vaja, ja ka viististi neile majapidamistele on koda vaja, et oma ülesandeid kuidagi koordineerida ja läbi viia. Meie näeme, et ka vaja on neile nõu. On tekkinud terve rida eriseltse. Minu arvates töötavad need eriseltsid, eriülesannetega seltsid kõige otsustarbekohasemalt ja kõige paremini. Seal ei vaadata poliitilise meelsuse peale, seal on tööerakondlased, kogumehed ja koondusemehed, ja kõik nad töötavad kaasa ja püüavad oma ülesannetest jagu saada. (V a h e l h ü ü e.) Kui nüüd tahetakse ka põllutöökoja juures oma mõjuvõimu läbi viia, siis on selge, et aiapidajad ei saa oma esindajaid sinna kotta saata, sest nende valijate arv üksikutes maakondades on väikene, ja seepärast on tarvilik, et nad võiksid üle riigi ühineda valimisteks, ja siis oleks neil võimalus kotta pääseda, et ühe või teise isiku kaudu kaitsta oma huvisid. Meil käiakse teise printsiibi järele ja tahetakse selle seadusega teist printsiipi valimistel läbi viia, sellepärast, et meil olevat vaja kohaliku iseloomuga küsimusi lahendada. Palju neid liikmeid siis iga üksiku maakonna peale tuleb? Valgamaa saab kõige rohkem 2 või 1½ esindajat, see kolleegium ei ole, ja kuidas nad siis moodustavad osakonna? Minu arvates ei moodustata koja osakondi niiviisi ja meil ei ole ka 11 osakonda vaja. Ega siis maakondade piirid sääraseid piirid ei ole, millest teistsugusel korraldusel üle minna ei või. See põhjendus langeb iseenesest ära. Kui tahetakse, et ilmtingimata oleksid juhatusse valitud oma maakonna mehed, siis peaks ka üleriiklikul valimisel sama printsiip maksma pandama. Niisuguste maakondlike valimiste juures, kus ette määratud, mitu saadikut iga maakond saab põllutöökohta, tulevad valimised väga ebaõiglased. Seda näitavad ka Läti valimised. Ega see õige ei ole, kui Läti seimi ühe saadiku taga on 20.000 häält ja teise taga 4.000 häält. Igatahes on see üks ebaõiglasem valimisviis, mis selle seaduse vastuvõtmatuks teeb. Alguses oli seaduses kord, et Põllutöoministerium pidi olema asutus, kes Kohtu- ja siseministri järelevalve alla käib. Nendele võimatutele olukordadele juhiti tähelepanu ja tehti parandus, et valitsus määrab asutuse, kes valimised läbi viib. Kaubandus-tööstuskoja seaduse elluviimiseks anti eriline seadus. Seal on üles loetud olemasolevad seltskondlikud organisatsioonid, kes koja eeltöödele pidid asuma, kes pidid esitama eeskirjad, mille järele valitakse. Ma nõudsin ka seda põllutöökoja juures, kuid see nurjus. Nähtavasti kogudel on tarvis, et valitsus kõik bürookraatlikult korraldaks. Kui kõnelete põllutöökojast kui oma algatuse allikast, siis kas

ei võiks esimeste valimiste teostamise juurde kutsuda neid, kes põllumajanduse juhtimist on pidanud seni oma õlgadel kandma. Ei ole põhjust neid eemale tõrjuda, ja valitsusel oleks olnud võimalik vastavat organit luua. Kui tal niisugune organ oleks olnud, siis oleks rahval teadmine olnud, et need valimised ei ole bürookraatlikud. Kui nimekiri sisse antud, siis vast nimekirja esindaja omab õigused kaasa kõnelemiseks. Aga mis enne seda sünnib, see sünnib rohelise kalevi taga, seltskondlike organisatsioonide kaastööd seal ei taheta.

Edasi. Minu arvates selle valimiste korra teostamine sel kujul, nagu see praeguses seaduses on, teeb selle seaduse ka edaspidi raskepäraseks. Praegu küll valitsusele antakse õigus selle seaduse järgi esimese koja juhatuskirja välja anda, kodukorda, mille järgi ta töötab. Valitsuse poolt esitatud eelnõus oli see kord puudulik, ja kui koda oleks kokku tulnud, siis oleks ilma kodukorrata hakatud töötama niikaua, kui kodukord välja töötatakse. Igalpool on oma teatav töökord, mille järgi käiakse, ja kaubandus-tööstuskojas ajutine komitee töötas välja juhatuskirja, mille Vabariigi Valitsus kinnitas, ja see maksis ühe koja eluea läbi. Nüüd teine kaubandus-tööstuskoda, mis uuesti valiti, see kinnitas uue juhatuskirja, mis vähe erines elmisest. Järelikult, kui teie räägite seltskonna oma huvist ja seltskondlike organisatsioonide kaasatõmbamisest, siis olete otsekohe esimesed, kes neid eemale tõrjute sihilikkusest. See kõik ei ole sellele kojale kasuks, vaid kahjuks. Ja ma ütlen, kui põllumeeste kogud oma kindla tahte katsuvad sel kujul läbi viia, siis igatahes ei saa see põllutöökoja terve meie põllumajanduse esinduseks, ei saa selleks, milleks ta peaks saama — meie põllumajanduse kasuks, vaid see iseendast on üks samm sinna poole, et meie põllumajandust lõhki käristada. Igatahes sel kujul ei tohiks, ei võiks põllutöökoja Riigikogu poolt vastu võetud saada. Minu arvates selle seadusega, kui teie ta sel kujul vastu võtate, teete suure eksisammu.

Põllutöominister A. J ü r m a n (fakt. märk.): See ei ole niivõrt faktiline, kui lihtmärkus. Härra Penno tõi omalt poolt ette ja näitas, et siiski on võimalus luua sarnast seisukorda, kus talu maksab maksu ja kasutajal ei ole hääleõigust. Ma ütlen, see on nii ainult sel juhul, kui põllupidajad rendivad maa väikeste tükkidena välja või jagavad põllu väikeste tükkidena ära ja ei ole neid kreposteerinud nende nimele. (V a h e l h ü ü e.) See seadus oli Riigikogus, aga komisjonis läksid vaated lahku, ja seadus on senini vastu võtmata. Härra Kalbus'e ja härra Juhkami

väidete kohta võin öelda, et kui taluomanik jagab talu tükkideks, siis ta omal algatusel, vabatahtlikult loob seisukorra, et ta ei saa hääleõigust. See on ta oma süü, — kui ta tükkeldab koha või rendib välja ja seepärast siis häält ei saa.

(H ü ü d e d : Lõpetada!)

Juhataja: Kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

6. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

J. Holberg: Täna hommikul, kui mind ei olnud saalis, oli rkl. Köster isiklikus asjas sõna võtnud, mille kohta mina loen oma kohuseks tõeasjaolude jaluleseadmiseks vastata täiendusega. Nimelt härra Köster, kui oli krediitkassa seadus arutusel, ütles, mis puutub sellesse küsimusse, kas härra Lehtman on tegelikult osa võtnud kommertspanga juhatuse koosolekust, siis niipalju kui andmeid olen saanud, härra Lehtman osa ei ole võtnud. Selle peale olid vahelhüüded. Mina hüüdsin vahele: kas teil ei ole häbi valetada, ja ütlesin, et protokollid, kus allkirjad on, need protokolliraamatud näitavad... (Vahelhüüe.) Mina lasin järele vaadata ja sealt

selgub, et härra Lehtman on 1. maist — 30. novembrini 24 koosolekust osa võtnud, kus ta nimi on sisse kantud, (Vahelhüüe.) See ei ole oluline. Ta on sinna sisse kirjutatud, kus protokollis kirjutatakse, kes koosolekust osa võtavad. Nii on tema nimi 24 koosolekul sisse kantud. See näitab emba-kumba, kas ta oli lohakas ja ei viitsinud alla kirjutada protokollidele, raha aga võttis vastu, või tundis ta, et asi ei ole puhas ja et siis saab selle alla taganeda. (Vahelhüüded.) See oli eksitus, et ma ütlesin, et protokollis oli allkiri. (Vahelhüüe.)

O. Köster: Isiklikus asjas pean tähendama, et ma stenogrammi ei vaadanud, vaid põllumeeste kogude häälekandjast leidsin, et: „hüütakse tormiliselt vahele: ärge valetage.“ Härra Holberg ütles, et mina valetavat, et protokollidel allkiri olevat. (Vahelhüüe.) Seda Teie rääkisite. Ma palusin järele vaadata, kontrollida ja selgus siiski, et protokollidel Lehtman'i allkirja ei ole. (Vahelhüüe.) Sellepärast on vale vahelehyüdjaja pool.

Kui allkiri puudub protokollis, siis ma ei tea, kas ta oli koosolekul või mitte, võib-olla selgitame seda pärast.

Juhataja: Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 15.20 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).